

**DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE
MALİYE EĞİTİMİ:
KAMU EKONOMİSİ KONUSUNUN
KAPSAMI VE DERS PROGRAMLARI**

Prof Dr. Tülay ARIN*

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de üniversitelerde "Maliye Bölümü" olarak örgütlenmiş "maliye" eğitiminin lisans düzeyindeki ders programlarının içeriğini incelemek ve öğretimin kapsamının ve içeriğinin hangi yönleri doğru geliştirdiği ile ilgili bazı ipuçları elde edebilmektir. Bu ipuçlarını elde edebilmek için, "maliye bilimi"nin konusunun ve kapsamının, ve Türkiye dışındaki yükseköğretim kurumlarında öğretiminin ders programları içinde örgütlenme biçiminin incelenmesi yöntemi izlenecektir. Çalışma bu yaklaşım doğrultusunda örgütlenmiştir. Öğretimin amacı bilgi alanını öğrenciye günümüzde ulaştığı gelişme düzeyini yansıtacak şekilde sunmak olduğuna göre, konu mümkün olduğu kadarıyla günümüzü yansıtacak şekilde ele alınacaktır. Çalışmanın birinci kısmında "maliye" biliminin konusu ve kapsamı ve geçirdiği evrim ele alınmaktadır. İkinci kısımda Batı üniversitelerindeki, ağırlıklı da Amerikan ve İngiliz öğretim programlarındaki eğilimler bazı örnekleriyle ortaya konmaya çalışılmaktadır. Üçüncü kısımda ise Türkiye'deki maliye bölümlerinin ders programlarının yapısı incelenmekte ve genel eğilimleri saptanmaya çalışılmaktadır. Sonuç kısmında Türkiye'deki maliye eğitimi ile ilgili olarak dünyadaki duruma göre bazı değerlendirmeler yapılmaktadır.

* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü

**I. "Maliye"/"Kamu Maliyesi"/
"Kamu Ekonomisi" Biliminin Konusu**

A. Konunun Tanımı

Yükseköğretimde "maliye eğitimi"nin kapsamını inceleyebilmek için, önce "maliye bilimi"nin konusunun ve kapsamının tanımlanmasına çalışılacaktır. Bu kapsam farklı genişliklerde tanımlanabilir. En dar veya en geniş kapsamlı tanımlar yapmak mümkündür. Bu farklılığa atfen "maliye" ve "kamu maliyesi" kavramı ile "kamu ekonomisi" veya "kamu kesimi ekonomisi" terimleri ortaya çıkmıştır. Bu tanımlar aşağıda ele alınacaktır. Fakat nasıl isimlendirilse isimlendirilsin, kamu maliyesi iktisatın bir dalıdır ve belki de en eski dalı sayılabilir.

Horowitz'e göre, aslında "iktisat" veya "ekonomi" sözcüğü Yunanca *oikonomike* sözcüğünden türemiştir ve "bir hanenin veya devletin idaresi" anlamına gelir (Horowitz, s.1338). Dolayısıyla, "iktisat"ın sözcük anlamı içinde devlet faaliyetleri içindir. İktisat ise bir sosyal bilim dalıdır ve tarih, siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji gibi diğer sosyal bilimlerle ve felsefe ile içiçedir veya yakından ilişkilidir. Ayrıca matematik, istatistik ve bilgisayar iktisatın temel analitik araçları olarak kullanılır. Yabancı dil özellikle uluslararasılık derecesi giderek yükselen ve aslında farklı bilimlerin üretiminde uluslararası literatürün etkisinin çok yüksek olduğu bir dünyada vazgeçilmez araçtır. Bütün eğitim sistemlerinde iktisat öğretimi sözkonusu araçları da kullanarak geniş bir sosyal bilimler çerçevesinde yapılmaktadır.

"Maliye" sözcüğü aslında, Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'a gelinceye kadar, hazineye girecek devlet serveti olarak tanımlanan "mal" sözcüğünden türemiştir. Buna vergi, borçlanma ve para basma dahil olduğu için maliye para politikası ile de içiçedir (Batrel, s.73).

Musgrave'e göre, maliye biliminin belki de en eski iktisat dalı olmasının en önemli nedeni devlet adamlarının bu konuda tavsiyelere gerek duymuş olmalarıdır ve maliye konusundaki yazın antik çağlara kadar gerilere gitmektedir (Musgrave, s.1055). 16. Yüzyıl'da skolastiklerin, 17. Yüzyıl'da merkantilistlerin konuyla ilgilenmesinden sonra, ilk kez kameralistler kamu kesimini sistematik olarak incelemeye başladılar. Fizyokratların doktrininin merkezinde "tek vergi" konusu vardı. İngiltere'de Petty, Locke ve Hume'dan sonra, Adam Smith'in **Milletlerin Zenginliği** başlıklı eserinin V. Kitabı konunun ilk modern incelemesini oluşturdu. Bunu izleyerek mali analiz iktisat bilimindeki gelişmeleri izledi, hatta bazı durumlarda gelişmelere öncülük etti.

Ricardo, Mill, marjinalistler, Marshall, Pareto ve Pigou kamu maliyesi iktisadının ilerlemesine damgalarını bastılar. Daha sonra Keynes'in kuramı ve iktisadi istikrarın bütçe politikasının amacı olarak tanımlanması, konuda yeni ilerlemeler getirdi. Fakat aynı zamanda mali iktisat genel iktisat analizine katkılar yaptı. Mali iktisadın ilgi alanı sadece maliye politikalarının piyasa üzerindeki etkileri veya piyasanın bu politikalara tepkisi ile sınırlı değildir. Daha temel sorunsal kamu kesimine neden gereksinim olduğu ve kamu işlerinin yürütülmesinde hangi kuralların uygulanması gerektiğidir. Kamu kesimi iktisadı ilkeleri bu soruların cevabını bulmak yükümlülüğündedir. Hiç kuşkusuz, bu ilkeler refah iktisadının daha geniş çerçevesinde piyasa ilkeleri ile koordine edilmiştir. Fakat kamu kesimi iktisadı kendine özgü konuları kapsar ve doğası gereği olarak siyaset bilimi ve sosyal bilimler perspektifiyle daha yakından ilişkilidir (Musgrave, s.1055). Nitekim, daha yakın zamanlarda, özellikle 1960'lardan beri, ekonomi ile siyasetin ve daha derinliğine gidildiğinde hukuk, sosyoloji, psikoloji ve felsefenin kesişme alanlarında yeni inceleme alanları ortaya çıkmıştır.

Günümüzde disiplinin isimlendirilmesinde iki terim karşımıza çıkmaktadır: "**Kamu maliyesi**" ve "**kamu ekonomisi**". Bu iki terimin iki farklı içeriğe atıfta bulunup bulunmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Örneğin alanında önde gelen ve önemli kaynak sayılan **The New Palgrave Dictionary of Economics**'de hem "kamu ekonomisi" (Kolm 1987, "Public Economics", s.1047-1055) hem de "kamu maliyesi" (Musgrave, "Public Finance", s. 1055-1061) maddeleri vardır ve bu maddeler birbirini izleyen sayfalarda arka arkaya yer almaktadır.

Aslında bu iki terim disiplinin zaman içindeki gelişimine koşut olarak ortaya çıkmıştır. Geleneksel "maliye ilmi" Fransız ekolünün etkisindedir ve Ondokuzuncu Yüzyıl'da esas olarak kamu gelirleri ile bunların harcanması, gider yükünün dağılımı konularını, ama özellikle ve ağırlıkla vergi, borçlanma gibi mali kurumların hukuki ve kısmen siyasi yönlerinin incelenmesini kapsamaktaydı. Aslında devletin varlığının nedenleri, yapısı, özellikleri, kamu harcamalarının içeriği gibi konuların ağırlıkla kurumsal ve hukuki boyutları yerine ve/veya yanında İngiliz, İsveç, İtalyan, Avusturyalı, Alman iktisatçıların etkisiyle iktisadi, siyasi, sosyolojik ve psikolojik boyutlarıyla ele alarak incelenmesi elbette 20. Yüzyıl'da ortaya çıkan bir gelişmedir (bkz. Nadaroğlu, s.52-67). Refah ekonomisi ve makroiktisat politikasının da kapsama katılmasıyla ortaya çıkan bu kapsam değişikliği, konunun adının sadece "maliye" yerine, "kamu maliyesi" olarak değiştirilmesine

yol açmıştır. Terim olarak Bastable'ın ilk baskısı 1892 yılında yapılan kitabının başlığında **Public Finance** olarak kullanıldı. H. Dalton'un **Principles of Public Finance**'i 1922'de, A.C. Pigou'nun **A Study in Public Finance**'i 1928'de, nihayet makroiktisat politikasını çalışmasının kapsamına alan R. Musgrave'in **Theory of Public Finance**'i 1959'da yayınlanmıştır. Musgrave'in kitabının "kamu maliyesi"nden "kamu ekonomisi"ne geçişte önemli bir köprü olduğu söylenebilir. Çünkü kitabın bir bölümü (Chapter 6) "toplumsal seçim" konusunun özel bir uygulaması olarak "bütçenin oylama yoluyla belirlenmesi" başlığını taşımaktadır. Nitekim, ilginç bir şekilde Musgrave 1987'de yazdığı ansiklopedi yazısında "kamu maliyesi" başlığını kullanmış olmasına rağmen, kamu harcamaları ile ilgili konulara "mali iktisat", kamu politikalarının oluşumu analizine "mali siyaset" adını vermektedir. (Musgrave, s.1055,1057).

Geleneksel "maliye" terimi ile Fransız ekolünün, modern "kamu ekonomisi" terimi ile Anglo-Sakson ekolünün özdeşleştirilmesi konusunda epeyce karmaşıklık ve muğlaklık olduğu anlaşılmaktadır. Önde gelen Fransız kamu ekonomisti Kolm'a göre, aslında "kamu ekonomisi" terimi, ilk kez, büyük bir kamu kesimine, önemli kamu işletmelerine, devlet hizmeti ahlak ilkeleri ve kurumları ve devletin iktisadi role sahip olması gerektiği yolunda ideolojiye, ve kamu eğilimli devlet görevlilerine ve mühendislere sahip Fransa'da kullanıldı. İlk kez yayınlanmış olan Kolm 1964'de terimi kitabının başlığında kullandı. (S.-C. Kolm, **Fondements de l'Economie Publique, introduction à la théorie du rôle économique de l'Etat**, 1964). Bunu 1965'de Johansen'in kitabı izledi. (L. Johansen, **Public Economics**, 1965.) Aslında Musgrave'in **Theory of Public Finance**(1959) başlıklı kitabı, başlığında "kamu maliyesi" terimini kullanmasına rağmen içerik olarak kamu ekonomisi idi. 1966'dan itibaren bu başlık altında düzenli toplantılar örgütlenmeye başladı ve bu isimle A.B. Atkinson tarafından bir dernek ve bir dergi kuruldu (bu bilgiler için bkz. Kolm 1987, s.1048). Daha sonra kamu kesimi ekonomisi terimi de kullanılmaya başladı (örneğin bkz. Brown ve Jackson).

Bu açıklamalardan da anlaşılmaktadır ki aslında "kamu maliyesi" ile "kamu ekonomisi" terimleri kapsam bakımından farklı genişliklere işaret etmektedir. İkisi arasındaki en önemli fark, **iktisat ile siyasetin, sosyolojinin, hukukun kesişme alanında ortaya çıkan "kamusal seçim", "toplumsal seçim", "siyasi iktisat çevrimleri", "devletin mali krizi", "regülasyon", "mülkiyet hakları", refah devleti çerçevesinde "iktisadi ve sosyal haklar"**

kuramlarının disiplinin kapsamına girmiş olmasıdır. Ek olarak, kamu ekonomisinin sonuca ulaşabilmesi için karşılaştığı sorunların sadece pozitif değil normatif kıstaslar temelinde de değerlendirilmesi nedeniyle, analizin içine, **iktisat, siyaset ve felsefenin kesişme alanında yer alan siyaset felsefesinden etkilenen** "toplumsal etik" ve ahlak konusu katılmıştır. Kısacası, disiplinin günümüzde ulaştığı bu kapsam ve içeriği artık "maliye" olarak isimlendirmek bu içeriği tanımlamaya uygun düşmemektedir ve bu kullanım zaten terk edilmiştir. "Kamu ekonomisi" terimi, bu denli disiplinlerarası zengin bir içeriğe bürünmüş bir disiplini ifade etmede yetersiz kalsa bile, konunun odağı hâlâ iktisat olmaya devam ettiği için diğer terimlerden daha uygundur.

Kolm'a göre, birçok nedenden dolayı- ve herhalde yukarıda açıklamaya çalıştığımız içerikten dolayı- kamu ekonomisi iktisat biliminin en "paradoksal" alanıdır. Kamu ekonomisi iktisat disiplininin her zaman en merkezi sorunu olan neyin özel neyin nasıl kamusal olacağı konusunda ihtisaslaşmıştır. Buna rağmen çoğu zaman iktisat disiplinin sınırlarında çalışmıştır ve giderek daha çok ahlak felsefesi, siyaset bilimi, organizasyon çalışmaları, psikoloji ve sosyoloji alanlarıyla yakın ilişki içine girmiştir. Kamu kesimi üzerinde odaklaşmasına karşın ve belki de bu nedenle piyasa mekanizmasının en incelikli işleyiş biçimleri ve sorunları ile ilgilenmiştir. Makroiktisat giderek daha çok piyasanın mikroiktisat analizine dayanmaya başlamıştır. Uluslararası iktisat ile ilişkisi çok daha yakından kurulmaya başlamıştır. Kamusal seçiş, toplumsal seçiş, anayasalar kuramı, "siyasal iktisat", bürokrasi kuramı, kuramsal ve uygulamalı refah iktisadi, fayda-maliyet analizi, karşılaştırmalı iktisadi sistemler gibi konular kamu ekonomisinin ve piyasanın pozitif analizi üzerine kurulmuştur, fakat nihai amacı hemen her zaman normatiftir. Bu haliyle kamu ekonomisi iktisatın en eski dallarından biridir, fakat aynı zamanda bu katkılarla yeniden doğan dallarından biridir (Kolm 1987, s.1053).

Biz de bu çalışmada disiplinin en geniş kapsamlı modern "kamu ekonomisi" çerçevesini benimseyerek incelemelerimizi yapacağız. Kamu ekonomisi herşeyden önce modern kamu faaliyetleri kuramına, yani kamu faaliyetlerinin amacını ve kapsamını açıklamaya dayanır. Kolm kamu ekonomisi dalını, "kamu kesimi ekonomisi, yani saf olarak piyasa, hanehalkı veya firma-içi ile ilgili olmayan iktisadi olaylar üzerine odaklanan, mantık-yoğun (bilimsel) analize ve ahlaki (normatif) sorulara ağırlık veren çalışmalar" olarak tanımlamaktadır (Kolm 1987, s.1047). "Devlet"i en geniş anlamıyla ele alarak ve devletin yaptığı herhangi bir faaliyeti

dışlamayarak devletin ne yapması gerektiği sorusuna cevap aramak kamu ekonomisi dalının büyük kısmını oluşturur. Çünkü burada 'iktisadi' terimi faaliyet türünden çok, olguya bir yaklaşım biçimini ifade eder. Kamu harcamaları, vergiler, pekçok tür regülasyon, kamu üretimi ve fiyatları, devlet borçları ve para, döviz kurları vs. piyasa kesiminin global makroekonomik düzenlemesi gibi pekçok konuyu kapsadığı için çok geniş bir çalışma alanı oluşturur. Fakat hepsinin ötesinde, kamu ekonomisi dalının asıl uğraşı, devletin nereye ve nasıl müdahale etmesi veya etmemesi gerektiği sorusuna spesifik ve bilimsel cevaplar aramaktır. Aslında kamu ekonomisinin uğraşının büyük kısmı özel kesim ile kamu kesimi arasındaki ilişkiyi, kamu kesiminin yerini, yapısını inceler ve öneriler getirir. (Kolm 1987, s.1047).

Kamu hizmeti kurumları en geniş kapsamıyla kamu kuruluşlarını, yani devletin her düzeyini, sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim, kamu işletmeleri, altyapı kuruluşları, yarı kamusal kuruluşları, saf kamusal veya özel kurumlar arasında kalan çok çeşitli kurumları, özel kesimde kâr amacı gütmeyen kamusal amaçlı kurumları (son zamanlarda "non-government organization" olarak isimlendirilen kurumlar da dahil) ve bunlarla ilgili normatif yargıları inceler, çünkü amacı bu kurumların eksikliklerinin nasıl düzeltilebileceği sorusu ile ilgilidir.

Kamu ekonomisi doğal olarak "piyasa aksaklıkları" tahliliyle işe başlar ve piyasanın hangi boyutlarının müdahale veya farklı bir örgütlenme ve karar alma yoluyla daha iyi işleyebileceğini inceler. Toplumsal mallar, dışsallıklar, tekeller, uzun vadeli piyasaların olmaması, piyasaya girişte sınırlamalar, yoksulluk, gelir dağılımı dengesizliği, işsizlik, enflasyon, istikrarsızlık yaratan spekülasyon, pazarlık sürecinin varlığı, piyasa ve mübadele ilişkilerinin kişiler, kültür ve toplum üzerindeki etkileri, fiyatların ve ücretlerin norm ve statü oluşturmadaki rolü, bilgisizlik gibi piyasa aksaklıkları, piyasayı iyileştirmek, desteklemek, düzeltmek, telafi etmek, piyasanın yerini almak amacıyla tahlil edilir. Kamu ekonomisinin alanı, piyasa dışı kararların alınması, yani siyasal ve yönetsel kararların alınması ve uygulamasıyla ilgili olanakları ve kısıtları, sınırlılıkları inceleyen ve "kamusal seçiş" olarak adlandırılan bir araştırma programı ile genişlemiştir (Kolm 1987, s.1048). Kamusal seçiş kuramı kamu ekonomisinin odağını "piyasa aksaklıkları"ndan "kollektif aksaklık" konusuna kaydırır ve seçmenlerin, politikacıların ve bürokratların davranışını neoklasik iktisatın metodoloji aracılığıyla inceleyerek yeni bir siyaset kuramına ulaşır. Bu kuram siyasetin iktisat kuramı olarak da

isimlendirilir. Bu kuramdan türetilen en önemli kuram ise anayasa kuramıdır (Tullock, s.1040-1044).

Kamusal seçim kuramının alternatifi, devletin doğası ve türlerini, işlevleri, yapısı, işleyişi ve sınırlarını sosyal sınıflarla ilişkisi bakımından inceleyen marksist "kapitalist devlet kuramı"dır. Marksist kapitalist devlet kuramında kamusal seçimler kuramının bireyciliğe dayanan ve bireysel rasyonelliği temel alan metodolojisi yerine, bir üretim tarzı olarak ve sınıflı bir toplum olarak kapitalizmde devletin konumu incelenir. Bu kuramdan "devletin mali krizi", "tekeli devlet kapitalizmi", "kapitalist devlet ve hukuk" gibi kuramlar türetilmiştir (bkz. Miliband, s. 464-468).

"Toplumsal seçim" kuramının özgül uğraşı toplumsal kararların oluşturulması sorunlarını incelemektir. En genel anlamıyla, toplum ile bireyler arasındaki ilişkiyi inceleyen bir daldır. Toplumun bireylerinin çıkarlarının veya değer yargılarının veya refahlarının, bir toplumsal refah, toplumsal değer yargısı veya Toplumsal seçim biçiminde derneşikleştirmesi, sosyal refah fonksiyonuna ve sosyal kontratlara ulaşılması sorunlarını inceler. Özgürlükler ve haklar kuramları toplumsal kararların alınmasında bireylerin konumlarını incelemesi nedeniyle bu alanın önemli bir kısmını oluşturur (Sen, s.382, 387-388). Toplumsal seçim terimi "kollektif seçim" terimi ile aynı anlamda kullanılmaktadır (bkz Brown ve Jackson, S.87).

Kamu ekonomisi pozitif analiz kadar ahlâki (etik) temellere sahiptir, yani normatiftir. Kamu ekonomisinin sonuca ulaşabilmesi için karşı karşıya kaldığı sorunlar ahlâki kıstaslarla, değer yargılarıyla, bir adalet anlayışıyla değerlendirilir ve bu değerlendirme teknik veya davranışsal yapılar kadar önemlidir (Kolm, s.1048). Toplum bu kıstasları istekler veya haklar biçiminde ortaya koyar. Refah iktisadının geliştirdiği geleneksel kıstaslar bu bakımdan çok yardımcı olamaz. Pareto Optimumu bölüşüm sorunlarına cevap getiremez. Sadece "etkinlik" kıstasları toplumun pratik sorunlarını çözemez. İşte bu alanda kamu ekonomisi seçim kuramları, mübadele ve pazarlık süreçleri, siyasal süreçler, siyasal yapılar analizlerine başvurur. Normatif entellektüel bir uğraş olarak kamu ekonomisinin bir amacı, kamu kesiminde yer alan bürokratların, politikacıların ve özel kişi ve grupların amaçlarını, motivasyonlarını, olanaklarını ve kısıtlarını incelemektir. Bu incelemede ister kamu hizmeti ahlâki, ister anayasa, ister politikacıların daha yüce amaçları veya seçmenlerin sosyal amaçları aracılığıyla olsun, mutlaka bir yerde toplumsal ahlâk işin içine girer; çünkü kamu kesimi faaliyetlerini yapan kurum devlettir ve sadece devlet hakim

güç olma tekeline sahiptir. Bu nedenle, devletin tekel gücünün kullanılmasının alanının ve sınırlarının tanımlanması sorunu ortaya çıkar. Bunun uzantısı olarak da aslında iktisat düşüncesinden etkilenen siyaset felsefesi çerçevesinde geliştirilen toplumsal ahlâk konusunun ilgili boyutları kamu ekonomisinin alanı içine girer (Kolm, s.1048).

Kamu ekonomisi devlet faaliyetlerinin nedenlerini ve kollektif amaçların ortaya çıkmasının pozitif ve normatif temellerini araştırırken, bu faaliyetlerin yapılması için devlete yetkiler ve görevler yüklemektedir. Bu nedenle de devletin yetkilerini ve görevlerini tanımlayacak yasal kurallara ihtiyaç vardır. Zaten analizler esas olarak kamusal müdahalenin yetkilerinin ve sorumluluklarının sınırını çizmeye çalışmaktadır. Bu da bizi doğrudan doğruya hukuk alanına götürür. Tekellerle mücadele, özel kesimin faaliyetlerinin düzenlenmesi, çevre kurallarından bütçe yapılmasına ve denetimine, iktisadi ve sosyal hakların tanımlanmasından vergi yükümlülüğünün sınırlarına vd. kadar ilgili her alanın yasal kurallarının konmasını, yasal çerçevenin uygulanabilmesini sağlayacak kurumların örgütlenmesini gerektirir. O nedenle de ilgilendiğimiz bilim dalında her konunun iktisadi, siyasi, sosyal, yönetsel, kurumsal, ahlâki, hukuksal boyutu vardır. Tam da bu nedenledir ki kamu ekonomisinin kapsamı her geçen gün çeşitlenmekte ve zenginleşmektedir. Yazımız bundan sonra bu çeşitliliğin lisans düzeyindeki üniversite eğitimine nasıl yansıtıldığını ders programları çerçevesinde araştırmaya çalışmaktadır.

B. Kamu Ekonomisinin Kapsamı ve Alt Dalları

Kamu ekonomisi alanının kapsamı ve içeriğinin tanımlanması, alt dalların sınıflandırılması ve öğelerinin tanımlanması, yoluyla yapılmaktadır. Biz burada esas olarak Musgrave ve Kolm'un sınıflandırma yaklaşımlarını kullandık. Ayrıca daha sonra inceleyeceğimiz ders programlarında görülen eğilimlerden de yararlanarak bu kapsamı genişlettik (bkz. Musgrave, s.1055-1061; Kolm, s.1047-1053. Türkçe yazında konuyla ilgili olarak bkz. Nemli, Korkmaz, Öncel ve Kumrulu, Akdoğan, Nadaroğlu, Batirel).

Bilindiği gibi, kamu ekonomisinin en ünlü ve kabul görmüş sınıflandırması Musgrave'in devletin işlevleri temelinde yaptığı sınıflandırmadır: Kaynak dağılımı ve kamusal ihtiyaçların karşılanması, gelir bölüşümü, makroiktisadi istikrar, mali siyaset, vergileme (Musgrave, s.1055-1060). Daha sonra inceleyeceğimiz ders programlarında karşılaşılan

çeşitlenmeyi dikkate alarak, biz daha ayrıntılı bir sınıflandırmaya deneyeceğiz.

Kamu ekonomisinin ögeleri
I. Kollektif tüketim, kamu malları
A. Kamu arzının nedenleri: "Piyasa aksaklıkları"
1. Toplumsal mallar
2. Dışsalıklar
3. Yoksulluk
4. Piyasaya girişte sınırlamalar, tekeller
5. Bilgisizlik, belirsizlik, spekülasyon
6. Gelir dağılımı dengesizliği
7. Uzun vadeli piyasaların oluşmaması
B. Kamu mallarında fiyatlandırma, vergi, sübvansiyon
C. Piyasanın kurallarla düzenlenmesi: Regülasyon
D. Kamu arzının kurumsal örgütlenmesi: Kamu kurumları ve benzer kurumlar
1. Merkezi devlet kurumları
2. Yerel yönetimler kurumları
3. Kamu işletmeleri
4. Sosyal güvenlik kurumları
5. Yarı kamusal kurumlar
6. Kâr amacı gütmeyen özel kurumlar
7. Devlet-dışı kamusal amaçlı kuruluşlar.
E. Spesifik kamu mallarının analizi
1. Altyapı
2. Adalet
3. Çevre ve diğerleri
F. Kamu mallarının sunumunda etkinlik: Proje değerlendirme ve fayda-maliyet analizi.
II. Kamusal gelir dağılımı
A. Sosyal refah devleti
B. Gelir transferleri ve sosyal yardımlar
C. Temel sigorta: Zorunlu transferler
D. Sosyal güvenlik
E. Adalet kuramı
F. Eşitlik standartları
G. Spesifik sosyal hizmetler ve yardımlar
1. Sağlık
2. Eğitim
3. Emeklilik
4. Analık
ve benzerleri
G. Spesifik toplum gruplarına yönelik sosyal hizmetler ve yardımlar
1. Kadınlar
2. Çocuklar
3. Yaşlılar
4. Belli bölgelerde yaşayanlar ve benzerleri.
III. Makroiktisat politikası
A. Millî gelir
1. Millî gelir hesapları, sosyal muhasebe
2. Büyüme
3. Sermaye birikimi
4. İstihdam
5. Talep
6. Fiyatlar genel düzeyi

B. Harcamaların finansman biçimleri ve bütçe dengesi
1. Vergileme
2. Borçlanma
3. Emisyon ve para politikası, para arzı, faiz haddi, döviz kuru
C. İç ve dış denge
D. Gelirler politikası
IV. Mali Siyaset
A. Kamusal seçim kuramı
1. Seçmenler, baskı grupları
2. Politikacılar
3. Bürokrasi kuramı
4. Anayasa iktisadı
B. Toplumsal seçim kuramı
1. Sosyal refah fonksiyonu
2. Oylama sistemleri
3. Özgürlükler ve haklar kuramı
C. Kapitalist devlet kuramı
1. Devletin mali krizi
2. tekelci devlet kapitalizmi.
V. Vergileme
A. Vergileme ilkeleri
B. Optimum vergileme
C. Vergi yapısı
D. Spesifik vergiler
E. Yansıma
F. Vergi hukuku
G. Vergi idaresi
H. Parafiskal gelirler
VI. Bütçe
A. Bütçe ilkeleri
B. Bütçe kurumsal süreci
C. Bütçe teknikleri
1. Performans bütçe
2. Program bütçe
3. Sıfır-esaslı bütçe
D. Deñetim
E. Maliye teşkilatı

II. Dünyada Kamu Ekonomisi Lisans Eğitimi

Türkiye'de lisans düzeyinde maliye eğitimi bir diploma programının konusudur. Dünyada hakim yükseköğretim sistemleri çerçevesinde ise genel olarak maliye ve kamu ekonomisi öğretimi kendi başına bir diploma programı olarak sunulmamaktadır. Dünyanın çok farklı ülkelerinde bunun istisnaları elbette olabilir, ama bunun için dünyadaki bütün ders programlarının didik didik aranması gerekir ki bu da olanaklı ve gerekli değildir. Aslında dünyada belli başlı dört yükseköğretim sistemi, İngiliz, Amerikan, Fransız ve Alman yükseköğretim sistemleri bulunmaktadır (bkz. Arın, s.1 vd.). İngiliz ve Amerikan üniversiteleri dışındaki ülkelerin ders programlarını içeren kataloğlara ulaşmak ancak sınırlı şekilde mümkün olabilmektedir. O nedenle bu bölümdeki incelemelerde ilk iki sistem dışındakiler için bazı örnekler kullanılmıştır.

Fakat bu sınırlılık genel eğilimleri saptama bakımından önemli bir engel oluşturmamıştır.

A. Dünyada Kamu Ekonomisi Derslerinin Yükseköğretim Diploma Programlarındaki Yeri

Kamu ekonomisi derslerinin yükseköğretim programlarında sunuluşu bakımından dünyada üç farklı yaklaşım olduğu ortaya çıkmaktadır:

1. Çok farklı programlarda ders düzeyinde öğretim;
2. İktisat programlarında alt ihtisas dalı olarak ders grupları düzeyinde öğretim;
3. Kamu politikalarını odak alan disiplinlerarası ve/veya bölümlerarası ayrı diploma programları içinde öğretim.

1. Ders düzeyinde öğretim

Dünyada kamu ekonomisi derslerinin konumu bakımından en çok rastlanan eğilim, kamu ekonomisi derslerinin iktisat programları altında verilmesidir. Benzer şekilde, işletme, kamu yönetimi, siyaset bilimi, hukuk ve hatta tıp programlarında ihtisas dalına uygun olarak konunun kamusal boyutunu odak alan dersler bulunmaktadır. Bu durum sadece lisans düzeyinde değil lisans üstü düzeyde de geçerlidir. Kısacası, kamu ekonomisi ve kamu politikaları ayrı bir program olmak yerine, her ihtisas dalında konuyla ilgili olarak kamu müdahaleleri ve politikaları dersleri yapılmaktadır. Bu da elbette kamu kesiminin çok çeşitli faaliyetlerinin tahlilinde spesifik profesyonel bilgi birikimi gereklerinden kaynaklanmaktadır.

Kamu ekonomisi derslerini kapsayan Genel olarak iktisat eğitimi onu tamamlayan konularla beraber sunulmaktadır: Tarih, siyaset bilimi, sosyoloji, coğrafya gibi. İktisat programlarının ortak özelliği, iktisat teorisi, istatistik, matematik, bilgisayar gibi analitik ve kantitatif tekniklerin ve araçların kullanıma becerisini öğretmesidir. Derslerin sayısı ve içerikleri çeşitlilik göstermektedir. Öğrencilerin dersler arasında seçme yapma olanakları olduğu için çok sayıda tek tek dersin verilmesi durumunda bile öğrencilere kendi ilgilerine göre ders konularına yönelmeleri olanağı tanınmaktadır. Bu durumda öğrenciler isterlerse belli konulardaki derslere yönelerek ihtisaslaşabilmektedirler. Ama bunun gerçekleşebilmesi için ders sayısının buna uygun olması gerekmektedir.

Bu tür öğretim yaklaşımı tipik olarak Amerikan yükseköğretim kurumlarında uygulanmaktadır. Burada öğrenciler bir ana ihtisas bir de ikincil veya yan ihtisas dalı seçmektedir. Ana ihtisas dalı iktisattır. Yan

ihhtisas dalı başka bir programdan seçilmektedir. Hiçbir Amerikan üniversitesinde iktisat bölümünden ayrı, adı maliye veya kamu ekonomisi olan bölüm yoktur, bir ana veya yan ihtisas dalı yoktur, bu konuda diploma derecesi yoktur (bkz. Cass ve Birnbaum, s. xxii, 627 vd.; Peterson's Guide, s.64 vd.).

ABD'deki çok sayıda üniversitenin programları üzerinde yaptığımız inceleme şu eğilimlerin varolduğunu göstermektedir: İktisat programlarında kamu kesimi ile ilgili olarak az sayıda ders bulunmaktadır. Bu derslerin hemen her programda rastlananları, genellikle iki yarıyıllık olarak sunulan "makroiktisat politikası", "kamu maliyesi" veya "kamu ekonomisi" dersi, belki ek olarak bu konuda bir seminer ve /veya kamu politikası, kamu politikasının farklı alanlarıyla ilgili bazı derslerdir.

Tek tek bölümler az sayıda ders sunsa bile, üniversite eğitimi düzeyinde farklı üniversitelerin sundukları dersler çeşitlilik göstermektedir. Bu derslerin kamu ekonomisinin hangi alt alanlarında yoğunlaştığını görebilmek için yukarıdaki sınıflandırmaya göre gruplandırmak gerekmektedir. Çok sayıda üniversitenin ders programlarının incelemesi sonucunda aşağıdaki konularda derslerin verildiğini görüyoruz:

-Genel kapsamlı: kamu maliyesi; kamu ekonomisi; kamu kesimi ekonomisi; kamu politikaları;

-Kollektif tüketim ve kamu malları: Kamu kesimi mikroiktisadi; enformasyon ve belirsizlik ekonomisi; mahalli idareler maliyesi; kent ekonomisi ve politikası; fayda-maliyet analizi; iktisat ve hukuk; kamu harcamaları; kamu kesiminde yönetim; iktisadi faaliyetlerin regülasyonu; kamu regülasyonu ve endüstri; özel kesim -kamu kesimi ilişkileri; endüstriyel organizasyon ve kamu politikası; çevrenin kamusal kontrolü; altyapı hizmetleri muhasebesi; iş dünyası ve devlet; regüle edilen endüstriler; rekabet ve antitröst; tekel; arazi kullanımının kamusal kontrolü; kentsel gelişme; sağlık ekonomisi; eğitim ekonomisi; kamu hizmetleri; ekolojik iktisat (yeşil maliye politikası); doğal kaynakların yönetimi; teknoloji ve kamu işleri.

-Gelir dağılımı: gelir dağılımı; adalet iktisadi; sosyal güvenlik; yoksulluk ve hukuk; sosyal politika ve iş hukuku; kadın ve hukuk.

-Makroiktisat politikası: makroiktisat politikası; enflasyon; işsizlik; iktisadi dalgalanmalar; iktisadi planlama; iktisadi kalkınmanın planlaması; devlet muhasebesi.

-Mali siyaset: bürokrasi; yeraltı ekonomisi.

-Vergileme: Vergileme; uluslararası vergileme; gelir vergisi muhasebesi.

-Bütçe: Kamu bütçeleme.

Ek olarak, yukarıdaki temaların bazıları bölge çalışmalarının da konusu olabilmektedir.

Yukarıda verilen ders adlarından da anlaşılacağı gibi, ABD'de kamu kesimi ile ilgili dersler ağırlıklı olarak kamu malları alanında, ve ABD'de devlet müdahalesinin regülasyon biçiminde olmasından dolayı devletin piyasaları düzenlemesi konusunda ve makroiktisat politikası konusunda yoğunlaşmaktadır. Diğer alanlardaki dersler çok sınırlıdır. Kamusal seçim ve toplumsal seçim kuramınının ders programlarına kendi başına sınırlı olarak yansdığı görülmektedir.

2 Alt ihtisas dalı olarak ders grupları düzeyinde öğretim

Bu tür öğretim Avrupa üniversitelerinin yaygın olarak izlediği yöntemdir. İktisat programlarında öğrenciler özellikle son iki veya bir yılda alt dallarda ihtisaslaşabilmektedirler.

İngiltere'de alt dallara seçenek ("option"), "tema", "modül", "konsantrasyon-yoğunlaşma" gibi isimler verilmektedir. Tipik seçenekler kamu ekonomisi, tahmin ve planlama, ekonometri, uluslararası iktisat, iktisat tarihi ve para ekonomisidir. Her durumda, öğrencinin arasından ders seçimi yapabileceği geniş ders listeleri bulunmaktadır. Bazı kurumlar daha uygulamalı, bazıları ise daha teori ağırlıklı programlar sunmaktadır. Ayrıca, alanda bizzat staj yaparak ders kredisi alma olanağını sağlayan çok az sayıda kurum da bulunmaktadır. (**Which Degree**, s.641-642).

Bir diğer örnek olarak, Alman öğretim sistemine sahip Viyana'daki İktisat Üniversitesi'nde verilen kamu ekonomisi öğretimini inceleyebiliriz (Wirtschafts Universität-Wien, s.193-197).¹

Öğrenciler diploma programlarında "alt dal" seçmek zorundadırlar. Kamu ekonomisi öğretimi iktisat diploması programı altında "maliye dalı" olarak maliye kürsüsü tarafından verilen derslerden oluşmaktadır. Yani, maliye iktisadın alt dalıdır. Bu alt dalda zorunlu dersler, zorunlu seminerler (uygulamalı dersler), diploma seminerleri ve seçimlik dersler bulunmaktadır.

Zorunlu dersler maliyeye giriş, kamu ekonomisi, kamu işletmeleri ekonomisi ve kamu idaresi ekonomisi dersleridir. Zorunlu seminerlerin konuları şöyledir: Kamusal

işletmeler, iştiraklere ait yatırımlar, kamu işletmelerinde personel yönetimi, işletmelerin finansmanı, enerji ve elektrik ekonomisi, sağlık ekonomisi, sağlık kurumları ekonomisi, Avusturya maliye ve iktisat politikalarının uluslararası çerçevesi, kamu kesimi ve Avrupa entegrasyonu, sosyal taraflar ve maliye ve iktisat politikası, Avusturya ve Avrupa Birliği'nde iç pazar, mali piyasalar, kredi ekonomisi, Avusturya'da kooperatifçilik, bütçe ve vergi politikası, Avusturya'da vergi politikası, uluslararası vergi sistemleri, kamu kesimi ve Avrupa entegrasyonu, kamu işletmeleri ve Avrupa Birliği, iştiraklere ait yatırımların uluslararasılaştırılması, kamu ekonomisi ve AB üzerine tartışmalar, kamusal mali denetim, maliye bilimi araştırmaları.

Diploma seminerleri, maliye bilimi araştırma semineri, kamu ekonomisi araştırma semineri, özelleştirme, sağlık ekonomisi, bilim teorisi ve metodolojidir.

Seçimlik dersler ise şunlardır: Uluslararası iktisat, iktisadi gelişme, çevre, sosyal politika, sanayi.

Görüldüğü gibi, bu program geleneksel maliye konuları yanında, özgül kamu malları alanlarına, özellikle büyük bir kamu kesimi bulunması nedeniyle kamu işletmelerine, kamu kesiminin yönetimine, makroekonomik boyutlara, ülkeye özgü derslere ve Avrupa entegrasyonuna ağırlık vermektedir. Mali siyasetle ilgili tek bir ders vardır, gelir dağılımı konusu ise sadece seçimlik sosyal politika dersiyse sınırlı kalmaktadır. Fakat derslerin konularının ABD'dekinden çok daha çeşitli olduğu ve güncel sorunları doğrudan doğruya ve ulusal ve uluslararası çerçeveye oturarak ele alma yaklaşımının ağır bastığı görülmektedir.

Fransız üniversitelerinde öğretim her biri en az iki yıldan oluşan ve hepsi ayrı diploma veren üç dönemden oluşmaktadır. İlk dönem genel bilgiler üzerinde yoğunlaşır. İkinci dönem lisans diploması, üçüncü dönem ise *maîtrise* yani yüksek lisans öncesi diploması verir. Lisans düzeyinde iktisat bilimi eğitimi verilmekte, kamu ekonomisi iktisadın bir "önihtisas" ders grubu olarak alınabilmektedir. Önihtisas grubu dersleri lisans programının yaklaşık yüzde otuzunu oluşturmaktadır. Genellikle kamu ekonomisi, para-banka, ekonometri gibi çok az sayıda önihtisas grubu vardır. Kamu ekonomisi dalı gene az sayıda üniversitede, örneğin Paris I ve Paris X üniversitelerinde *maîtrise* diploması düzeyinde sunulmaktadır (bkz. Centre d'Information 1994, s.6).

¹ Bu kataloğu Viyana'dan sağladığı için Prof. Dr. Yenil Öncel'e, ilgili kısımlarını çevirdiği için Prof. Dr. Salih Turhan'a teşekkür ederim.

Lisans düzeyinde verilen eğitime tipik bir örnek olarak Bourgogne Üniversitesi'nin İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi'nin iktisat

lisans programını gösterebiliriz. Programın ilk aşaması bütün öğrencilerin aldığı ve programın yaklaşık %60'ını oluşturan ortak dersleri kapsar. Bunlar genel makroiktisat, mikroiktisat, uluslararası iktisat, ekonometri, enformatik, sanayi ekonomisi, kamu ekonomisi dersleridir. İkinci aşamada öğrenciler kamu ekonomisi ve beşeri kaynaklar, para ve banka, ekonometri "önihtisas" dallarında birini seçmekte ve programın %30'unu oluşturan dersleri almaktadırlar. Kamu ekonomisi önihtisas dalında şu dersler verilmektedir: Organizasyon teorisi, sosyal politikanın iktisadi analizi, çalışma ekonomisi, sosyal hukuk, siyasi seçimler iktisadi. Ek olarak öğrenciler programın %15 dolayındaki kısmını önihtisas dalı dışındaki derslerle tamamlamaktadırlar.

Aynı kurumun İktisat "maîtrise" i programında sunduğu dersler şunlardır: Sağlık ekonomisi (ders ve değerlendirme ve projeler), eğitim ekonomisi (ders ve değerlendirme ve projeler), çalışma ekonomisi, beşeri kaynaklar ve gelişme, kültür ve iletişim ekonomisi, kamu kuruluşlarının stratejisi ve denetimi, çalışma hukuku, İngilizce; kırsal ekonomi, bölgesel ekonomi ve diğer dersler arasından birinin seçilmesi (Centre d'Information 1993, s.1.25-1.26).

3. Kamu politikalarını odak alan bölümlerarası ve/veya disiplinlerarası ayrı diploma programları içinde öğretim

Kamu kesimi odaklı bağımsız diploma programları esas olarak Türkiye'deki "maliye" diplomasıyla karşılaştırma olanağı vermesi bakımından bizim açımızdan özellikle ilginçtir.

Kamu kesimi ile ilgili konuları ayrı bir diploma programı sunan yaklaşım İngiliz ve Amerikan yükseköğretim sisteminde mevcuttur. Bu programların özelliği, sadece kamu ekonomisi yerine kamuyla ilgili konuları tam bir disiplinlerarası çeşitlilik içinde sunmalarıdır.

a. İngiltere'deki diploma programları

İngiliz sisteminde, diğer programlarda da olduğu gibi, iktisat programının en çarpıcı özelliği, iktisat dalı ile şaşırtıcı sayıda farklı dalı beraberce seçme olanağını sağlayan programların varlığıdır. İngiltere'de bu tür programlara "joint degree", yani "birleşik diploma derecesi" veya "multi-subject" yani "çok konulu sanat, bilim ve sosyal bilimler derecesi" adı verilmektedir. En yaygın bileşimler (kombinezon) iktisat ile işletme ve iş idaresinin çok çeşitli dallarıdır. Ama bunun yanında hukuk, siyaset bilimi, dil, bölge çalışmaları, felsefe, coğrafya, bilgisayar, istatistik,

sosyoloji, antropoloji, eğitim, jeoloji, müzik, fizik, ilahiyat gibi birçok alan iktisat eğitimi ile ortak ihtisas alanı ve diploma programı oluşturabilmektedir. Ayrıca iktisat ve sosyal tarih dallarının sözkonusu alanların bileşimiyle "üçlü-ihtisaslı derece programları" sunulmaktadır (**University Entrance**, s.100-102, 310-323; **Which Degree in Britain**, s.641-642). İngiliz üniversitelerinde 1993-1994 ders yılında diploma derecesine yönelik ve kamu kesimi programına en yakın olarak düşünülebilecek şu spesifik programlara rastlanmaktadır: (**Which Degree in Britain**, s.642-659; **Which Degree**, s.119-223; **Course Guide**, s.152).

-İktisadi ve sosyal politika programı -bir üniversitede.

-İktisat politikası -bir üniversitede.

-İktisat ve devlet -iki üniversitede.

-İktisat ve kamu politikaları -bir üniversitede.

-İktisat ve sosyal politika -yedi üniversitede.

-İktisat, sosyal politika ve yönetim -bir üniversitede.

-İktisat, siyaset ve kamu politikaları -bir üniversitede.

-Planlama ve iktisat -bir üniversitede.

-Uygulamalı iktisat, işletme, kamu kesimi iktisadi, iktisat -bir üniversitede.

-İktisat ve işletme hukuku -bir üniversitede.

-Hukuk ve iktisat politikası -bir üniversitede.

Ek olarak, vergi hukuku, regülasyon ile ilgili çeşitli hukuk konuları, hukuk eğitimi çerçevesinde sunulmaktadır.

Görülebileceği gibi, bu programlar iktisat, siyaset, kamu yönetimi, işletme, hukuk gibi konuları biraraya getirmektedir. Dünyanın en ünlü iktisat ve siyaset bilimi okulu olan London School of Economics and Political Science (LSE) İngiliz sisteminin çarpıcı bir örneği olarak ele alınabilir. Bu kurumda çok farklı adlar altında diplomalar verilmektedir. Bunlardan biri iktisat diplomasıdır. Verilen diploma iktisat diploması olmasına rağmen, diploma programı birkaç konunun birleşimini ve bu konulardan bir veya ikisinde ihtisaslaşmayı mümkün kılmaktadır (The London School of Economics and Political Science, 1993). Öğretimin ilk yılında (Kısım I) öğrenciler yedi konu grubu altında sunulan yaklaşık kırk derslik bir listeden, en az üç farklı konuyu kapsayacak dört ders seçerler. Bu konu grupları, temel iktisat ve muhasebe, matematik, istatistik, siyaset/hukuk/felsefe/metodoloji, tarih, sosyoloji/psikoloji/antropoloji/coğrafya/demografi, bilgisayar/yabancı dil konularından oluşur. İkinci ve üçüncü yıllarda (Kısım II) öğrenciler

sekiz ders alırlar. Dersler yirmi ihtisas konusu altında ayrılmıştır. Sekiz dersten en fazla yedisi yirmi ihtisas konusunun birinden, en az biri ise bu konu dışından alınmak zorundadır. Sözkonusu yirmi ihtisas konusu bütün sosyal bilim dallarını içermektedir. İhtisas konuları arasında maliye veya kamu ekonomisi konusu yoktur. Bir ihtisas dalı olan iktisat altında kamu ekonomisi dersi vardır.

LSE'de kamu ekonomisi konularını daha ağırlıklı kapsayan diplomaya yönelik ihtisas konusunun başlığı "**sosyal politika**"dır. Ayrıca öğrenciler belli ders bileşimini gerçekleştirerek "**sosyal politika ve yönetim**" diploması alabilmektedirler. Bu ihtisas dalı altında sosyal iktisat, sosyal ve siyasal teori, sosyal yapı, sosyal yönetim, eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik, sosyal hizmet, kadın, çocuk, yaşlı, etnik grupların sosyal hakları, sosyal hizmetlerin finansmanı konularında dersler vardır.

İngiltere'de LSE dışında iktisat programlarından ayrı olarak diğer bazı üniversitelerde de sunulan "**sosyal politika**" veya "**sosyal politika ve yönetim**" adlı bu diploma programları kamu ekonomisi odaklı tek programdır. Bu program genellikle sosyal politika dalı ile iktisat, tarih, siyaset bilimi, sosyoloji, dallarından birinin beraberce alınması ile oluşmaktadır. Program esas olarak kamu ekonomisinin gelir dağılımı ve sosyal refah devleti politikaları konularına odaklanmaktadır. Farklı üniversitelerde bu konuda verilen dersler şunlardır (**Which Degree**, s.215-230).

-Kamu maliyesi; kamu hizmetleri iktisadı; sosyal ihtiyaçlar; sosyal politikanın siyasal iktisadı; gelir dağılımı; toplumsal eşitsizlik; sosyal hizmetler iktisadı; kent ve bölge ekonomisi; demografik değişim; iktisadi ve sosyal politika.

-Çağdaş sanayi toplumu ve sosyal refah; sosyal refah devleti; gelir transferleri; sağlık hizmetleri; konut politikası; sosyal güvenlik politikası; eğitim politikaları.

-Kadın ve refah; çocuk ve sosyal politikalar; yaşlılık ve sosyal politikalar; etnik gruplar ve sosyal politika.

-Sosyal hizmetlerin finansmanı; sosyal hizmetlerde planlama ve yönetim; sosyal politikalarda değerlendirme teknikleri.

-Yerel yönetimler ve sosyal hizmetler

-Sosyal psikoloji; sosyal felsefe; sosyal haklar ve sosyal hukuk.

b. ABD'deki diploma programları

Amerikan üniversitelerinde gerçek anlamda disiplinlerarası bir yaklaşımla ayrı bölüm olarak örgütlenmiş; lisans ve lisans üstü

düzeyde eğitim sunan iki diploma programına rastlanmaktadır. Bunlar **kamu politikası (çalışmaları) programı** (veya kamu işleri ve kamu politikaları) ile İngiliz üniversitelerinde de sunulan **sosyal politika programı**dır. Fakat bu programlar ABD'de çok daha zengin ve çok dahakapsamlı disiplinlerarası programlardır.

Amerikan üniversitelerinde bu programlar, ABD'deki yükseköğretim kurumlarının sayısı dikkate alındığında görece az sayıda üniversitede bölüm olarak veya program olarak örgütlenmiş olsa da, İngiltere'dekinden daha yaygındır. İngiltere'de bu tür programları sunan üniversitelerin sayısı, yukarıda gördüğümüz gibi, görece düşük iken, örneğin kamu politikası programı ABD'de 72 kurum tarafından sunulmaktadır. Benzer durum sosyal politika programı için de geçerlidir (bkz. Cass ve Birnbaum; **Peterson's Guide**, s.64 vd.).

Kamu politikası (çalışmaları/analizi) (public policy studies/analysis) programı iktisat alanına ve programlarına çok yakın ve çok bağlantılı, fakat gene de ayrı olarak gelişmiş bir alandır, ayrı bir akademik birim, okul ya da bölümü olarak örgütlenmiştir ve ayrı programlar olarak diploma vermektedir. (Benzer şekilde, sağlık ekonomisi alanı gelişmiştir). Bu bölüm iktisat bölümünün yakın bir ikamesidir. Fakat mezunları ABD'de akademik alandan çok uygulamalı alanlarda çalışmaktadırlar. (Hansen, s.1059, 1061).Kamusal politika alanı tam anlamıyla bir disiplinlerarası sosyal bilimler programıdır. Amacı, çağdaş toplumsal sorunların üstesinden gelebilmek için gerekli becerileri, analitik perspektifleri ve somut bilgileri sunmaktır. İktisat, siyaset bilimi, sosyal psikoloji, uygulamalı matematik, tarih, ahlak, iletişim vd. alanlarının birleşiminden oluşur. Bu programın içeriğiyle ilgili olarak fikir edinmek üzere, iki üniversitenin çok gelişkin görünen iki programının ders listesi aşağıda verilmiştir.

Kamu Politikası Çalışmaları Programı

Lisans (ABD'de Duke University, Department of Public Policy Studies) (Duke University, s.304-311).

Birinci Düzey Dersleri

-Kamu politikası oluşturmamanın iktisadi analizi; mikroekonomik ve nonprobabilistik modeller; uluslararası iktisat politikası.

-Adalet hizmetleri; sağlık politikası; karşılaştırmalı çevre politikaları; uluslararası çevre politikaları; yenilenebilir kaynaklar ekonomisi ve kamu politikaları; telekomünikasyon politikası ve regülasyon; göçler ve dünya politikaları; gazetecilik ve kamu politikaları.

-Mahalli idareler ve kamu politikaları; devlet dışı kuruluşlar ve kamu politikaları.

-Kamu politikası oluşturmanın analitik yöntemleri; politika seçişleri ve çatışma; kamu politikası oluşturmanın siyasal analizi; önderlik.

-İstatistik ve kamu politikaları.

-Amerikantoplulukları-fotografik yaklaşım; medya için yazma.

İkinci Düzey Dersleri

-Mikroiktisat ve kamu politikası oluşturma; mikroiktisat politika uygulamaları; makroiktisat politikası.

-Karşılaştırmalı sosyal politika; sağlık ekonomisi; eğitim ekonomisi; yenilenemez kaynaklar ekonomisi ve politikaları; askeri politika; doğal kaynaklar ve çevre ekonomisi; uluslararası güvenlik politikası iktisadı; kamu politikası semineri: özelleştirme, iktisat ve sosyal alanlarda politikalar; kamu politikaları seçilmiş konuları semineri.

-Mahalli idareler maliyesi; gelişmekte olan ülkelerde iktisat politikası oluşumu; gelişmekte olan ülkelerde kamu politikaları; uluslararası kuruluşlarda politika oluşumu.

-Kamu harcamalarının değerlendirilmesi; uygulamalı proje değerlendirmesi semineri; kamu politikasında karar analizi; kamu politikasında veri analizi; kantitatif değerlendirme yöntemleri.

-Kamusal bütçeleme ve mali yönetim.

-Kamu kurumlarının yönetimi.

-Siyasal süreç politikaları; parlamentoda politika oluşumu; regülasyon süreci; beşeri hizmetler bürokrasisi; İstismar ve regülasyon; ahlâk ve politika oluşturma; kamu politikalarında insan perspektifleri.

Programa başlayabilmek için öğrencilerin iktisat ve siyaset bilimi giriş derslerini almış olmaları gerekmektedir. Program derslerinden, birinci düzey listesinin ilk dersi ve onu izleyen dört desten üçü alınması zorunlu derslerdir. Ayrıca öğrenciler biri ikinci düzeydeki ders olmak üzere üç ders daha almak zorundadırlar. Bunlar dışındaki bütün dersler seçimlidir ve öğrencilerin başka programlardan da ders seçmeleri mümkündür. Seçimlik derslerin sayıları ve konuları yıldan yıla değişebilmektedir. Ayrıca öğrenciler bir veya daha çok konuda pratik deneyim kazanmak üzere yaz döneminde staj yapabilmekte ve kredi kazanabilmektedir. Bu yolu seçecek öğrenciler, stajdan önceki yarıyıldan ilgili konudaki dersleri staj öncesi ders olarak almaktadırlar.

Kamu Politikası Programı-Lisans (University of California Berkeley) (University of California Berkeley, s. 394-398).

Alt Düzey Dersleri

- Kamusal politika semineri

- Çağdaş politika sorunları ve çatışmaları
- Yüksek öğretim semineri

Üst Düzey Dersleri

-Politik iktisatta çağdaş sorunlar; kamusal sorunlarda çözüm iktisadı; kamu politikaları analizine giriş; kamu politikalarında risk ve belirsizlik.

-Bilim ve teknoloji politikaları; yeni teknolojilerin regülasyonu; enerji politikası.

-Sosyal politikalar ve programlar; fırsat eşitliği, destekleme faaliyetleri ve kamu politikaları; sağlık politikası analizi; eğitim kesiminin yönetimi ve politika oluşumu.

-Yoksulluk ve işsizlik politikaları; kadın hakları ve ekonomi; kadın hakları ve kamu politikaları; kamu politikalarının çocuklar ve aileler üzerindeki etkisi; etnik farklılık ve kamu politikaları.

-Yasama politikası.

-Siyasal iletişim ve kamu politikası; politika danışmanlığı politikası.

-İnsan hakları ve politika süreci; kamu faaliyetlerinde moral sorunlar.

-Politika analizinde kantitatif yöntemler.

-Kamusal bütçeleme.

-Grup çalışması; araştırma projesi.

Bazı Lisansüstü Dersler (yukarıdakilerden farklı konularda dersler)

-İktisadi istikrar ve büyüme politikaları

-Mikroekonomik organizasyon ve politika analizi

-Kamu kesiminde finansal yönetim

-Kamu kesiminde mali yenilikler

-Kısıntı ve gerileme koşullarında yönetim.

-Kamu kesiminde üretim ve işletme yönetimi

-Kamu yönetiminde mükemmellik

-Fayda-maliyet analizi

-Kamu gücüne anayasal sınırlama.

Kamu politikası programında ders konuları itibariyle, vergileme dışında kamu ekonomisinin hemen her alanından dersler bulunmaktadır. Fakat isteyen öğrenci istediği dersi seçimlik olarak alabileceği için, bu eğişin tamamlanması olanağı vardır. İlk program kamu mallarına daha çok ağırlık verirken, ikinci program sosyal politikayı ve kamu kesiminin iktisadi, mali etkin yönetimini daha çok önplana çıkarmaktadır.

Yukarıdaki ders listelerinden görülebileceği gibi, "yeni toplumsal hareketler" in gündeme getirdiği kadın, etnik grup, çocuk, barış, çevre gibi sorunları konu alan dersler vardır. En çarpıcı örnek de "yeşil maliye politikası" başlığıdır. Bu tür çeşitliliği içeren program yaklaşımına "yeni bilim" ("new scholarship") adı verilmektedir. Bu terim, çeşitli disiplinlerden ve disiplinlerarası perspektiflerden

oluşan çalışmalar için kullanılmaktadır ve geleneksel iktisat alanlarını ve bakış açılarını aşan, iktisat metodolojisinde, içeriğinde ve pedagojisinde değişiklik yapmayı gerektirecek şekilde, gerçek dünyanın sorunlarına daha dengeli ve çok boyutlu bakabilme olanağını sağlayacak şekilde, ders programlarının yeniden yapılandırılması gerektiğini kasdetmektedir (özellikle kadın ve ırk sorunları açısından bkz. Bartlett ve Feiner s. 559-564).

B. Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa 'da İktisat ve Kamu Ekonomisi Eğitimi Arasındaki Farklar

Yukarıda incelediğiniz ders programları ABD ve Avrupa yükseköğretim sistemlerinin iktisat eğitimine ve mesleğine bakış açısı bakımından farklılıkları olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Dünyada iktisat mesleğinin Amerika Birleşik Devletleri'nin hakimiyeti altında olduğu, hatta ABD dışında ve ondan bağımsız bir iktisat olup olmadığı sorusunun bile haklı bir soru olduğu görüşü yaygındır (bkz. Portes, s.1329).

Bu durumun da İngilizce dili ile ve ABD, İngiliz ve İngilizce konuşan Kanada iktisat mesleği ile yakın ilişkileri vardır. Bu hakimiyet İngilizce'de yayınlanan, önemli iktisat dergilerinin hakimiyetini güçlendirmektedir. **Who is Who in Economics**'de ve diğer koleksiyonlarda önemli iktisatçılar ve iktisatçılar sıralamasında İngilizce konuşan ülkelerin ve Amerikalıların ağırlığı çok belirgindir. İngilizce uluslararası konferansların dili olarak seçilmektedir (Colander 1989, s.144-145; Colander1992, s.2101). "Öndegelen" yaşayan iktisatçıların %67'si ABD'li, %86'sı ABD, Birleşik Krallık ve Kanada'dan oluşan Anglo-Sakson kökenlidir. Birleşik Krallık İkinci Dünya Savaşı'na kadar iktisat alanında lider idi. Daha sonra Kıta Avrupası'na göre daha önemli rol oynamasına rağmen bu liderliğini ABD'ye kaptırdı. Örneğin Avrupa'da iktisat eserleri yayınlayan en önemli yayıncılardan North Holland'ın çıkardığı alanının otoritelerince yazılmış "elkitabı" serisinde, kamu ekonomisi alanında katkı yapan 28 kitabın 21'i, yani %67'si ABD'liler tarafından yazılmıştı. Bütün iktisat alanlarındaki katkıları ise %80 idi (Portes, s.1330-31). Bu durum iktisat biliminde yenilikler ve özgül katkılar bakımından da geçerlidir (Portes, s.1332). Ayrıca, ABD'de 1979-1982 yıllarında en önemli 24 iktisat dergisinde yayınlanan toplam sayfaların %41'i ABD'deki yükseköğretim kurumu sıralamada ilk 15'e giren iktisat bölümü mensupları tarafından yazılmıştı (Portes, s.1337).

Öte yandan, Avrupa iktisatının en güçlü olduğu alanın kamu ekonomisi konusunun kapsadığı geniş bir alan olduğu görüşü de reddedilmemektir. Optimal vergileme, kamu kesiminde fiyatlama, fayda-maliyet analizi, kuramsal ve uygulamalı gelir dağılımı ve teşvikler, iktisadi planlamada kuramsal prosedür, planlı ekonomilerin analizi konularında genel olarak Avrupa iktisadı daha üstündür. Ek olarak, Avrupa iktisadı daha siyasal yönelimlidir. Ayrıca, Kıta Avrupası'nda geleneksel olarak iktisat bilimi tarih ve hukuk ile iç içe geçmiştir. Fakat örneğin altyapı hizmetlerinin regülasyonu gibi "hukuk-ve-iktisat" dalı, ya da kurumlar iktisadı gibi görece yeni konularda bu tarih ve hukuk perspektifine pek rastlanmamaktadır. Bunun en önemli istisnası refah devleti konusudur ve kamu ekonomisi konusunda Avrupa'nın üstünlüğü bu alanda tartışılmazdır. Ayrıca kamu ekonomisinde mikroekonomik uygulamalı araştırmalar da daha ileridir. Avrupa ek olarak sömürgeci geleneğinden gelen bir uzantı olarak az gelişmiş ülkelerin gelişmesi konusunda da ihtisaslaşmıştır (Portes, 1332-1333) ². Sözkonusu farklılıkların Amerikalıların ve Avrupalıların karşı karşıya oldukları piyasa koşullarının farklılığından kaynaklandığı görüşü akla yakındır. Bu görüşe göre (Frey and Eichenberger, s. 185-193), Amerikan (ABD ve Kanada) iktisatçılar ile Avrupalı iktisatçılar arasında özellikle üç bakımdan farklılık önemlidir. Amerikan iktisatçılar Avrupalı iktisatçılardan çok daha büyük ölçüde iktisat dergilerine yazarlar ve bu yazılara çok daha büyük sayıda atıf yapılır. İkinci olarak, Amerikalıların araştırmaları esas olarak akademik mesleğin tanımladığı şekilde daha soyut ve formel teorik konulara ağırlık verirken, Avrupalılar daha pratik, daha ulusal ve yerel konulara eğilirler. Bunun nedeni ise Amerikalıların ve Avrupalıların karşı karşıya oldukları piyasa koşullarının farklılığıdır. Amerika'da akademik piyasa çok daha geniş ve rekabetçidir, bu nedenle kurumlararası mobilizasyon çok yüksektir ve akademik yaşama devlet müdahalesinin yoğunluğu çok daha düşüktür. Avrupa'da akademik piyasa çok daha dardır ve devlet müdahalesi akademisyenlerin farklı pozisyonlarına dağılımını (herhalde kadroları sağlama yoluyla) ve ücretleri saptama, işe girdikten sonra işte kalmanın sürekliliği yoluyla vs olur. Mobilizasyon çok daha düşüktür. Avrupalı akademisyenler ise akademik iktisat dışında, araştırma ve yayında etkili olmak yerine özellikle politikada etkili olmaya eğilim gösterirler. Bu nedenle de yerel kurumlara, yerel

² Avrupa iktisadının bu özelliklerinin bir nedeni araştırma fonlarının devletten gelmesi ve belki de konuların seçiminde kamu kesimi sorunlarına öncelik verilmesi olabilir.

okutmasına karşılık ders saatini yüksek tutmaktadır. (Örnek AÜSBF ve ÇÜ'dür). Zorunlu dersler 'Z' harfi ile, seçimlik dersler 'S' harfi ile işaretlenmiştir. Ders başlıkları bakımından ders programlarına mümkün olduğu kadar sadık kalınmıştır. Fakat birbirine benzer isimlerdeki bazı dersler tek başlık altında verilmiştir. Tablonun en son sütunu "Bölüm Sayısı" başlığı ile, dersin kaç bölüm tarafından verildiğini, en son satırı ise her bölümün toplam ve kamu ekonomisi dalında kaç ders sunduğunu göstermektedir. Ayrıca, her ders grubunun son satırında, her bölümün o ders grubundaki derslerin kaç tanesini verdiği, "Bölmelerdeki Ders Sayısı" başlığı ile derlenmiştir⁶.

Dersler çalışmamızın daha önceki kısımlarında dünyada iktisat ve maliye eğitimi ve maliye biliminin konusu ile ilgili incelemelerimize dayanılarak sınıflandırılmıştır. Kamu ekonomisi derslerinin sınıflandırılması diğerlerinden daha ayrıntılı ele alınmıştır. Kamu kesimi ile ilgili dersler niteliği ne olursa olsun kamu ekonomisi dersleri arasında gruplandırılmıştır.

Tablodan çok sayıda gözlem yapılabilir. Biz yukarıdaki kısımlardaki incelemelerimize paralel olarak önemli gördüğümüz eğilimleri işaret etmek istiyoruz.

1. Dersler tek istisna ile her kurumda yarıyılıktır. Tek istisna olan İÜİF'nde çok az sayıda ders için yarıyıl sistemi, bunlar dışındakiler için yıllık ders sistemi uygulanmakta, yıllık dersler iki yarıyıldaki kesintisiz devam etmektedir. İÜİF'nin genellikle yıllık ders sistemi uygulamasının en önemli nedeni, öğrenci sayısının yüksekliği ile mekan ve personel sınırlılıklarından dolayı, yılın ilk yarıyıl sınavlarının aşırı uzun zaman almasıdır. Zaman içinde yarıyılık ders sayısı asgariye indirilmiştir.

2. Seçimlik ders sistemi uygulayan bölümler istisna değildir. Bazı bölümlerde sunulan güzel sanatlar, resim, müzik ile beden eğitimi dersleri seçimlidir. Bunun dışında seçimlik ders sistemi sadece iki kurumda son iki yarıyıldaki son derece sınırlı olarak uygulanmaktadır. Dokuz Eylül Üniversitesi'nde 7. ve 8. yarıyıldaki dört ders arasından bir ders, Çukurova Üniversitesi'nde 7. ve 8. yarıyıldaki iki ders arasından bir ders seçme olanağı bulunmaktadır.

⁶ Maliye ders programları tablosunu elde edebilmek başta tahmin ettiğimizden çok daha zor oldu. Herşeyi tekrar tekrar gözden geçirmek gerekti. Buna rağmen hâlâ derslerin verildiği bölümler ve verildiği yarıyıllarla ilgili yanlışlar varsa bölümlerden özür dilerim.

3. bütün Tabloda yer alan derslerin, her dersin kaç kurumda verildiğinden bağımsız olarak, gruplara göre sayısı ve toplam içindeki ağırlıkları şöyledir:

Ders Grupları	Ders Sayısı	Ağırlık %
I. Genel	15	10.5
A. Yabancı Dil, Sanat	7	5.0
B. Matematik, İst., Bilgisayar	8	5.5
II. Sosyal Bilimler	12	8.4
A. Sosyal Bilimler	6	4.2
B. Siyasal Bilimler	6	4.2
III. Hukuk	15	10.5
IV. İşletme	22	15.4
V. İktisat	25	17.7
VI. Kamu Ekonomisi	54	37.8
Toplam	143	100.0

Bütün programlar birarada sosyal bilimler bakımından disiplinlerarası bir yapı gösteriyor gibi bir izlenim yaratmaktadır. Fakat bu yapı dengeli değildir. Derslerin %55'i kamu ekonomisi de dahil iktisat derslerinden oluşmaktadır. İşletme dersleri de katıldığında bu oran %66.7'ye ulaşmaktadır. Hukuk ve işletme derslerinin sayısı ve kurumlarda rastlanma sıklığı dünyada iktisat programlarının hiçbirinde görülmeyen şekilde yüksektir. Buna karşılık, sosyal bilimler derslerinin sayısı daha azdır ve az sayıda istisna dışında çok az kurumda sunulmaktadır. Ders programlarının %26'sı hukuk ve işletme derslerinden oluşmaktadır. Maliye, işletme ve hukuk dersleri programların yaklaşık %65'ini, yani üçte ikisini oluşturmaktadır. Fakat bölümlerde rastlanma sıklığı açısından programların görece az sayıda ders üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kurumların büyük çoğunluğunda 5 hukuk, 6 işletme, 7 iktisat dersi verilmektedir. Kısacası, az sayıda ders dışında bölümler arasında benzerlikler fazladır.

Yabancı dil ve matematik, bilgisayar, istatistik, ekonometri gibi kantitatif araçlar hemen her kurumda sunulmaktadır.

4. Kamu ekonomisi derslerinin dağılımı şöyledir:

Kamu ekonomisi derslerinin toplam 54'ünün yarısı kamusal kurumlar, vergileme ve mali denetim konularındadır. Verilen 54 dersin on tanesi yaygın olarak okutulmaktadır. Bunlar da maliyeye giriş, maliye teorisi, kamu ekonomisi, proje değerlendirme, maliye politikası, devlet borçları, mahallî idareler maliyesi, vergi hukuku, Türk vergi sistemi, bütçe, mali denetim dersleridir. Diğer dersler bölümlere yayılmıştır.

5. Çok sayıda farklı dersin farklı bölümlere dağılımı, bölümler arasında ders

grupları temelinde alt ihtisaslaşma olduğu, alt ihtisaslaşmayı bir bölüme özgü kılan yaklaşımların var olduğu anlamına gelmemektedir. İşletme, hukuk ve iktisat dersleri bütün bölümlerde birbirine benzer şekilde yoğunudur. Ek olarak, tablonun en alt satırlarında her kurumun verdiği toplam derslerin ve kamu ekonomisi derslerinin sayıları ve kamu ekonomisi derslerinin program içindeki ağırlıkları ile ilgili veriler gösterilmiştir. Bu veriler her bölümdeki kamu ekonomisinde ihtisaslaşma yoğunluğunu göstermektedir. Bölümlerde toplam ders sayısı 35 ile 60 arasında, kamu ekonomisi ders sayısı ise 8 ile 22 arasında değişmektedir. Üç bölümde, HÜ, AÜSBF ve İÜSBF’de, kamu ekonomisi derslerinin ağırlığı beşte bir düzeyindedir.

Kamu Ekonomisi	Ders Sayısı	Ağırlık %
A. Genel	5	9.3
B. Koll. Tüketim, Kamu Malları	20	36.8
1. Kollektif Tüketim	5	9.3
2. Gelir Dağılımı	4	7.4
3. Kamusal Kurumlar	10	18.3
4. Kamusal Etkinlik	1	1.8
C. Makroiktisat Politikası	3	5.5
D. Mali Siyaset	6	11.1
E. Vergileme	9	16.6
F. Bütçe	4	7.4
G. Mali Denetim	7	13.0
Toplam	54	100.0

Bu ağırlık alt dal veya disiplin seçmeyi olanaklı kılan herhangi bir iktisat bölümündekinden pek farklı değildir. Diğer bölümlerde ihtisaslaşma ile ilgili ağırlıklar %32-43 arasında değişmektedir. En yüksek ihtisaslaşma yoğunlukları UÜ, AÜ, AKTÜ, GÜ ve ÇÜ’dedir. %40’a varan, hatta aşan ihtisaslaşma yoğunlaşması daha önce incelediğimiz eğitim sistemlerinden çok daha yüksektir. İÜİF ve MÜ’nin programları görece daha dengeli görünmektedir.

Kısacası, farklı bölümler toplam ders sayısı, kamu ekonomisi derslerinin sayısı ve kamu ekonomisi derslerinin toplam içindeki ağırlığı, yani ihtisaslaşmanın yoğunluğu bakımından büyük farklılık göstermektedir. Fakat bu yoğunlaşma farklılıkları farklı bölümlerin kendine özgü çeşitlilik alanları olduğu anlamına gelmemektedir. Gelir dağılımı, sosyal politika, kollektif hizmetler, mali siyaset alanlarında programlar dünyadaki eğilimin tam tersine son derece zayıftır. Çok az sayıda ders çok az sayıda bölüme dağılmaktadır. Spesifik olarak gelir dağılımı, sosyal grupların durumu, sosyal adalet, sosyal politika, kamu politikaları, kollektif seçim veya sosyal seçim vd. gibi dünyada görülen birçok konu hiç sunulmamaktadır. Sadece çevre ve sosyal güvenlik konusuna sadece birer bölümde

rastlanmaktadır. Ek olarak, biriki istisna dışında, doğrudan Türkiye’yi, bölgeleri, spesifik hizmetleri veya spesifik toplumsal grupları konu alan dersler de yoktur. Bu yapısıyla Türkiye’de maliye eğitimi, esas olarak geleneksel ve/veya genel eğitimin ötesine geçememektedir. Sadece, uluslararasılaşmanın etkisiyle uluslararası mali konular bazı bölümlerde sunulmaya başlamıştır.

Az sayıda bölümde kamu ekonomisinin bazı alt dallarındaki ağırlığın bir ölçüde farklılaştığı söylenebilir. Örneğin DEÜ vergileme ve kamu kurumları, AÜ mali denetim, CBÜ uluslararası mali kurumlar konularında diğerlerine göre daha çok sayıda ders vermektedir. Fakat bunlar da farklılaşmanın geleneksel alanlar dışında olmadığını göstermektedir. Kısacası, ders programı içinde ihtisaslaşma yoğunluğunda farklılaşma programların daha çeşitli ve daha yenilikçi olması sonucunu getirmemiştir. Bu haliyle de “kamu ekonomisi” alanının geniş kapsamına sahip değildir. Maliye ders programları daha dar kapsamlı “kamu maliyesi” bileşiminden bile daha sınırlıdır.

6. Son olarak, YÖK’ün ertesinde bölümlere şablon oluşturma için geliştirilen program ile bölümler tarafından izlenen programlar karşılaştırılabilir. YÖK programının ihtisaslaşma yoğunluğu en yüksektir. Buna yakın yoğunluğa sahip bölüm sayısı çok azdır. YÖK programındaki kamu ekonomisi ile ilgili derslerin konuları da bölümlerdekinden daha çok çeşitlidir. 42 dersin 22’si zorunlu, gerisi serbest ders olarak tanımlanmıştır. Fakat zorunlu derslerin sadece 13’ü bölümler tarafından verilmektedir. Önerilen serbest derslerin 7’si hiçbir kurum tarafından verilmemekte, 13 ders ise bir veya iki kurum tarafından verilmektedir. Buna karşılık YÖK’ün hiç önermediği birçok ders listede yer almaktadır. Kısacası, YÖK programının yaklaşık %40’ı bölümler tarafından benimsenmemiş, YÖK’ün kurumları birbirine benzetme amacı gerçekleşmemiştir. Bölüm programlarının birbirine benzemesi belli bir şablona uymaktan çok alt dallardaki dengesiz yoğunlaşmanın birbirine benzemesinden kaynaklanmaktadır.

**Türkiye Üniversitelerinde
Maliye Ders Programları 1994-1995**

DERS GRUPLARI	KURUMLAR														Bölüm Sayısı	
	YOK	İÜİF	GU	HU	MU	AUSBF	İSBF	AN.U	DU	KTU	C.B.U	U.U.	AKTU	ÇU		
I. Genel																
A. Yabancı Dil, Sanat																
Yabancı Dil		IF1-4	G1-4	H1-4,6	M1,2		İSBF1-6	A1,2	DE1-6	K1-6	CB1,2	U1	AK1-6			11
Mesleki Yabancı Dil			G3-8			ASBF5-8		A5	DE5							4
Sanat Tarihi								A1,2								1
Güzel Sanatlar				H-S1-7	M-S1,2					K2,3	CB1,2					4
Resim									DE-S1-4							2
Müzik									DE-S1-4							1
Beden Eğitimi			G1-3	H-S1-7				A1,2	DE-S2-4	K2,3	CB1,2		AK1,2			7
Bölmülerdeki Ders Sayısı	0	1	3	3	2	1	1	4	5	3	3	1	2	0		

B. Matematik, İst., Bilgisayar

Matematik	YOK-Z1,2		G1,2		M1,2	ASBF1,2	İSBF1,2	A1,2	DE1,2	K1,2	CB1,2	U1	AK1,2	Ç1,2		11
Mali Matematik								A2,4,5		K5		U2				3
İstatistik	YOK-Z3,4	IF3,4	G3,4	H1,2	M4	ASBF3	İSBF3	A3,4	DE3,4	K3,4	CB3,4	U3,4	AK3,4	Ç3,4		13
İktisat için Matematik	YOK4	IF1,2		H1,2	M2											3
Bilgisayar/Bilgi İşlem		IF3,4		H3,4	M3,4	ASBF8		A5	DE3	K3,4	CB4	U4	AK1-8	Ç2		11
Programlamaya Giriş				H4												1
Ekonometri	YOK5	IF6		H5,6	M7	ASBF7,8	İSBF7,8	A8	DE6	K6		U6	AK6			10
Araştırma Yöntemleri										K6		U3				2
Bölmülerdeki Ders Sayısı	4	4	2	5	5	4	3	5	4	6	3	6	4	3		

II. Sosyal

Bilimler

A. Sosyal Bilimler																
Sosyal Bilimlerde Yöntem	YOK3	IF1,2			M3											2
Sosyoloji/Toplum Bilimi	YOK1		G1		M1,2	ASBF1	İSBF1	A1				U1		Ç1		7
İktisat Sosyolojisi		IF1,2														1
Sosyal Psikoloji	YOK1,2								DE1		CB2					2
Psikoloji	YOK1							A2								1
Demografi										K8						1

B. Siyasal

Bilimler

Siyaset Bilimine Giriş	YOK3	IF1,2			M2											2
Siyasal Düşünce Tarihi						ASBF2	İSBF2									2
Yönetim Bilimi	YOK3					ASBF3	İSBF3	A3								3

KURUMLAR

	YOK	IF	GU	HU	MU	ASBF	ISBF	AN.U	DU	KTU	C.B.U	U.U	AKTU	ÇU	Bölüm Sayısı
DERSLER GRUPLARI															
Uluslararası İlişkilere Giriş		IF3													1
Türkiye'nin Yönetim Yapısı								A4							1
Devlet Sistemleri	YOK5														0
Bölgelerdeki Ders Sayısı	7	4	1	0	3	3	3	4	1	1	1	1	0	1	

III. Hukuk

Anayasa Hukuku	YOK-Z2	IF1	G1	H1	M2	ASBF2	ISBF2	A2	DE2	K2	CB1		AK2	Ç2	12
Hukukun Temel Kavramları		IF1,2	G1		M1	ASBF1	ISBF1	A1	DE1	K1	CB1		AK1	Ç1	11
Borçlar Hukuku	YOK3	IF3,4	G2	H2	M4	ASBF3	ISBF3	A2	DE3	K2	CB3	U5	AK2		12
İdare Hukuku				H3	M3,4	ASBF3	ISBF3			K7		U4	AK3	Ç3	8
İdare Hukuku ve İdari Yargı			G2				ISBF2					U4			3
Medeni Hukuk			G2	H1	M3				DE2		CB2	U2			6
Eşya ve Miras Hukuku						ASBF4	ISBF4								2
Ticaret Hukuku	YOK4	IF5,6	G3	H5,6	M5,6	ASBF7,8	ISBF4	A3	DE6	K5,6	CB6	U6	AK3	Ç-S8	13
Kıymetli Evrak Hukuku									DE7		CB7				2
İcra İflas Hukuku			G8					A4	DE5	K8					4
Ceza Hukuku					M5	ASBF5	ISBF5								3
Ceza Yargı Hukuku			G8			ASBF6						U7			3
Ceza Huk.Ceza Yargı Hukuku			G8												1
Bankacılık Hukuku					M8										1
Kambiyo ve Gümrük Hukuku					M8			A5							2
Bölgelerdeki Ders Sayısı	3	4	9	5	9	8	8	6	7	6	6	6	5	4	

IV. İşletme

İşletme	YOK1,2	IF1,2	G1,2	H2	M1	ASBF2	ISBF2	A1,2	DE1,2	K1		U1,2	AK1,2	Ç1	12
Genel Muhasebe	YOK3,4	IF1,2	G3,4	H1,2	M1,2	ASBF3,4	ISBF3,4	A1	DE2	K2,3	CB1,2	U1,2	AK1,2	Ç2	13
Yönetim ve Organizasyon			G2												1
Muhasebe		IF3,4	G3,4						DE3					Ç3	4
Envanter ve Bilanço				H4	M3			A2				U3			4
Ortaklıklar Muhasebesi										K4					1
Maliyet Muhasebesi	YOK6	IF5,6	G6	H5	M6	ASBF6	ISBF6		DE4	K6	CB5	U6	AK5	Ç-S7	11
Personel Yönetimi	YOK5														0
Envanter Bilanço	YOK5		G5	H4								U3			3
Ortaklık Muhasebesi			G5												1
(İşletmelerde) Mali Analiz	YOK6		G7		M6			A5	DE7	K5	CB3	U4	AK6,7		8
Şirketler Muhasebesi	YOK5			H7		ASBF5	ISBF5	A4			CB4	U4	AK4		7
Pazarlama	YOK6	IF6					ISBF6	A7					AK5		4
Pazarlama Araştırmaları	YOK7														0

KURUMLAR

DERS GRUPLARI	YOK	IUF	GU	HU	MU	ASBF	ISBF	ANU	DU	KTU	C.B.U	U.U.	AKU	CU	Bölüm Sayısı
Finansman Yönetimi				H6											1
Yönetim Muhasebesi			G6		M6										2
Muhasebe Denetimi								A6							1
İşletme Finansmanı	YOK7	IF7,8		H5		ASBF6	ISBF6	A4					AK4	Ç-S7	7
İşletme Yönetimi ve Politikası	YOK8	IF7			M3						CB3,4		AK3		4
Kurumlarda Hesap İşleri										K7					1
İhtisas Muhasebesi	YOK8					ASBF8	ISBF8		DE5						3
Muhasebe Organizasyon													AK8		1
Bölgülerdeki Ders Sayısı	12	7	9	8	7	6	7	8	6	6	5	7	9	5	

V. İktisat

İktisada Giriş	YOK-Z1,2	IF1,2	G1,2	H1,2	M1,2	ASBF1,2	ISBF1,2	A1,2	DE1,2	K1	CB1,2	U1,2	AK1,2	Ç1,2	13
İktisat Tarihi	YOK2	IF1		H3											2
Doğal Kaynaklar Ekonomisi		IF1,2						A7	DE1				AK5		4
Makro İktisat	YOK-Z4	IF3,4	G3	H4	M4	ASBF4	ISBF4	A4	DE4	K3	CB4	U4	AK4	Ç3,4	13
Mikro İktisat	YOK-Z3	IF3,4	G3	H3	M3,4	ASBF3	ISBF3	A3,4	DE3	K2	CB3	U3	AK3	Ç3,4	13
Kantitatif İktisat		IF3,4													1
Türk İktisat Tarihi		IF3,4													1
Çalışma Ekonomisi		IF3,4				ASBF4	ISBF4								4
İktisadi Sistemler	YOK4						ISBF4			K8					2
Para Teorisi ve Politikası	YOK-Z6,7	IF5,6	G6	H8	M6	ASBF7	ISBF7	A7	DE4	K4	CB5	U5	AK5,6	Ç5	13
Türkiye Ekonomisi	YOK7	IF5,6		H8	M7	ASBF7	ISBF7	A6	DE-S7		CB8	U8	AK8	Ç-S8	11
İktisat Politikası ve Planlama						ASBF5									1
İktisat Politikası									DE5	K6					2
Bançacılık ve Mali Kurumlar	YOK5					ASBF5	ISBF5		DE5						3
İktisadi Büyüme				H6		ASBF5	ISBF5			K6					4
İktisadi Düşünce Tarihi		IF7,8		H4	M7				DE-S7		CB6			Ç5	6
İktisadi Planlama	YOK-Z5	IF7,8	G5	H7			ISBF5		DE-S8	K6	CB8				7
Kalkınma Ekonomisi	YOK-Z8	IF7,8	G8	H7	M6	ASBF8	ISBF8		DE-S7	K4		U7,8		Ç8	10
Tarım Ekonomisi				H7								U8			2
İktisadi Kalkınma ve Planla.									DE7		CB7				2
Uluslararası İktisat	YOK7	IF8	G6	H5,6	M5	ASBF6,7	ISBF6,7	A7,8	DE8	K4	CB7	U7,8	AK5,6	Ç5,6	13
Dış Ticaret Politikası									DE-S8						1
Uluslararası Para Sistemleri								A8	DE-S8	K7	CB8				4
İktisadi Analiz					M8										1
Sermaye Piyasası					M8				DE-S8	K6	CB8			Ç-S8	5
Bölgülerdeki Ders Sayısı	11	14	7	12	10	11	11	8	16	12	11	8	7	9	

KURUMLAR

	YOK	UIF	GU	HU	MU	ASBF	ISBF	AN.U	DU	KTU	C.B.U	U.U.	AKTU	CU	Bölüm Sayısı
DERS GRUPLARI															

VI. Kamu Ekonomisi

A. Genel

Maliye Giriş (Kamu Maliyesi)	YOK-Z3	IF3,4	G3	H3		ASBF3	ISBF3	A3	DE3	K1	CB3	U3,4	AK3	Ç3,4	12
Maliye Teorisi	YOK4	IF5,6	G4	H4	M3,4	ASBF4	ISBF4		DE4	K4	CB4	U2	AK4		11
Maliye Tarihi	YOK4	IF5,6	G3					A5,6	D4	K3		U2	AK7		7
Kamu Ekonomisi	YOK-Z6		G6,7	H5,6	M5,6	ASBF6	ISBF5	A7,8	DE6	K5		U6	AK6		10
Mali Araştırmalar									DE7				AK7,8		2
Bölgelerdeki Ders Sayısı	4	3	4	3	2	3	3	3	5	4	2	4	5	1	

B. Kolektif Tüketim, Kamu Mal.

1. Kolektif Tüketim															
Kamu İktisadi Teşebbüsleri (Fonlar)	YOK6	IF7,8		H7	M7						CB6	U7		Ç8	6
Kamu Kur. Mal. KIT. Paraf. Mah.			G6												1
Beşeri Kaynaklar Ekonomisi	YOK-Z7														0
Genel Çevre Bilimi										K7					1
Devlet Malları			G7												1
Bölgelerdeki Ders Sayısı	2	1	2	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	1	

2. Gelir Dağılımı

Refah Ekonomisi	YOK5														0
İş Hukuku					M7			A8		K7			AK6		4
Sosyal Siyaset	YOK2	IF1,2						A7	DE1,2			U3	AK5		5
Sosyal Güvenlik					M8										1
Bölgelerdeki Ders Sayısı	2	1	0	0	2	0	0	2	1	1	0	1	2	0	

3. Kamusal Kurumlar

Mahalli İdareler Maliyesi	YOK-Z6	IF5,6		H8	M7	ASBF6	ISBF6	A8	DE6	K6	CB6	U5,6	AK6	Ç5	12
Türkiye'nin Mali Yapısı	YOK3								DE5	K5					2
Kamu Maliyesi Uygulamaları								A5,6	DE5	K5					3
Mali Kurumlar			G5	H5											2
Karşılıklı Mali Sistemler								A6							1
İkt. Gelişim ve Mali Sistem	YOK-Z8	IF7,8	G7,8												2
Uluslararası Maliye	YOK8		G8		M6			A6		K7	CB8	U6	AK8	Ç6	8
Uluslararası Maliye ve Mali Kurum.											CB8				1

KURUMLAR

	YOK	IUF	GU	HU	MU	AUSBF	ISBF	AN.U	DU	KTU	C.B.U	U.U.	AKTU	CU	Bölüm Sayısı
DERS GRUPLARI															
Uluslararası Mali Kurumlar	YOK7								DE7		CB8				2
Güncel Mali Sorunlar												U7,8		Ç8	2
Bölümlerdeki Ders Sayısı	5	2	3	2	2	1	1	4	4	4	4	3	2	3	

4. Kamusal

Etkinlik

Proje Değ./Fayda-Maliyet A.	YOK-Z8	IF7,8	G7			ASBF8	ISBF8		DE8		CB8	U7		Ç6	8
Bölümlerdeki Ders Sayısı	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0		1	

C.

Makroiktisat

Politikası

Maliye Politikası	YOK-Z7,8	IF7,8	G8	H8	M8	ASBF8	ISBF8	A5,6	DE7,8	K8	CB7,8	U7,8	AK7	Ç7	13
Devlet Borçları	YOK4	IF5	G4		M6			A5	DE6	K7	CB7	U5,6	AK7	Ç5	10
Kamu Gelir Ekonomisi			G7												1
Bölümlerdeki Ders Sayısı	2	2	3	1	2	1	1	2	2	2	2	2	2	2	

D. Mali Siyaset

Maliye Sosyolojisi	YOK2									K3					1
Kamu Hukuku											CB4	U3			2
Kamu Hukuku ve Doktrini												U3			1
Kamu Yönetimi		IF3,4						A3			CB7				3
Kamu Personeli Yönetimi	YOK6														0
Sosyal Seçim	YOK8														0
Bölümlerdeki Ders Sayısı	3	1	0	0	0	0	0	1	0	1	2	2	0	0	

E. Vergileme

Mali Hukuk															Ç5	1
Türk Vergi Sistemi	YOK-Z5	IF5,6	G5,7		M7,8			A7		K7	CB7				Ç6	7
Vergi Hukuku	YOK-Z4	IF5,6	G4,6	H5,6	M5,6	ASBF7,8	ISBF7,8	A7	DE6,7	K5,7,8	CB5,6,7	U5	AK5,6	Ç5		13
Vergi Hukuku Temel İlkeleri													AK5			1
Vergi Usul Hukuku									DE5			U7				2
İşletmeler Vergilendirilmesi		IF8			M8											2
Parafiskal Yükümlülükler	YOK-Z8								DE-S7		CB6	U7		Ç6		4
Vergi Tekniği			G8													1
Vergi Uygulamaları					M8				DE8	K8						3
Bölümlerdeki Ders Sayısı	3	3	3	1	4	1	1	2	4	3	3	3	2	1		

KURUMLAR

	YOK	İÜİF	GÜ	HÜ	MÜ	AÜSBF	İÜSBF	AN.Ü	DEÜ	KTÜ	C.B.Ü	U.Ü	AKTÜ	ÇÜ	Bölüm Sayısı
DERS GRUPLARI															
F. Bütçe															
Bütçe	YOK-Z5	İF5,6	G5	H7	M5	ASBF5	İSBF5	A5,7	DE5	K5	CB6	U5	AK5,6	Ç5	13
Hazine İşlemleri	YOK-Z6								DE6		CB5				2
Devlet Muhasebesi		İF6						A7,8				U6			3
Devlet.Muha.M illi Bütçe	YOK-Z6		G6									U6			2
Bölmülerdeki Ders Sayısı	3	2	2	1	1	1	1	2	2	1	2	3	1	1	

G. Mali

Denetim

(Orgütlerde) Mali Denetim	YOK7			H8	M7		İSBF6		DE7	K8		U8			6
Vergi Denetimi								A6							1
Muhasebe Denetimi								A6							1
Vergi Ceza Hukuku								A5					AK7		2
Vergi Yargısı					M7			A7					AK8		3
Mali Yargı Vergi Uygulamala.	YOK-Z7	İF7,8	G7		M7			A6	DE8	K7,8	CB8	U8	AK8	Ç6	10
Vergi İcrası								A5							1
Bölmülerdeki Ders Sayısı	2	1	1	1	3	0	1	6	2	2	1	2	3	1	
Bölüm Toplam Ders Sayısı	64	51	50	43	53	41	41	57	60	53	47	51	44	35	
Bölüm Kamu Ekon. Ders Sayısı	27	17	19	10	17	8	8	22	21	19	18	22	17	14	
Kamu Ekonomisi/ Toplam Ders Sayısı	%42	33	38	23	32	20	20	39	35	36	38	43	39	40	

YÖK: YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
 İÜİF: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ
 G.Ü: GAZİ ÜNİVERSİTESİ
 H.Ü: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
 M.Ü: MARMARA ÜNİVERSİTESİ
 AÜSBF: ANKARA ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ
 İÜSBF: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ
 AN.Ü: ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
 D.E.Ü: DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
 K.T.Ü: KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
 C.B.Ü: CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
 U.Ü: ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
 A.K.T.Ü: AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
 Ç.Ü: ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

SONUC

Türkiye’de farklı üniversitelerin maliye bölümlerinin ders programları sosyal bilimlerin geniş bir disiplinlerarası bütünlüğünü yansıtan bir yapıya sahip değildir. Maliye, işletme, ve hukuk dersleri programın üçte ikisini kaplamaktadır. Bazı bölümlerde %40’a varan, hatta aşan maliye dersi yoğunluğu görülmektedir. Fakat bu ihtisaslaşma yoğunluğu, Batılı yükseköğretim programlarında görülen ve kamu ekonomisinin hemen her alanını kapsayan bir yaklaşıma sahip görünmemektedir. Bu yoğunluk esas olarak geleneksel genel kamu maliyesi alanını ve vergi, bütçe, mali denetim konularını kapsamaktadır. Bazı bölümlerin ise olağan bir iktisat bölümünden pek farkı yoktur. Bu yapısıyla maliye bölümleri işletme veya iktisat bölümlerinden farklı olarak, kamu ekonomisinin her alanında donanımlı öğrenci yetiştirmek gibi bir amacı taşımıyor görünmektedir. Öğrencilere ders seçme olanağı tanınmaması onların her dersi herkes gibi alması zorunluluğunu getirmektedir. Bu ise hem ders sayısının çok artmasını getirmekte hem de derslerin yaratıcı ve kamu ekonomisinin gereklerine karşılık verebilecek biçimde çeşitlenmesini engellemektedir. Hem çeşitlenme hem de her öğrenciye herşeyi öğretmek mümkün olmadığına göre, seçimlik ders sistemini getirmek zorunluluk olmaktadır.

Bu çeşitlilik sağlandığı takdirde bölümün adının da değişmesi gerekmektedir. İncelememizde “maliye”, “kamu maliyesi” ve “kamu ekonomisi” bilim dalları arasındaki farkları ortaya koymaya çalıştık. Günümüzde dünyada gelişmiş yükseköğretim sistemlerinde “maliye diploma programı”na rastlanmamaktadır. Bunun yerine ya iktisat programlarında tek tek dersler, ya alt-iktisadlı, ya öğrencinin büyük bir çeşitlilik içinde seçebileceği farklı dalların bileşimi olan birleşik diploma programları, veya gerçek anlamda disiplinlerarası diploma programları olan “kamu politikası programı” ve “sosyal politika programı” bulunmaktadır. Eğer yeterli zenginlik sağlanabiliyorsa “maliye”bölümleri “kamu ekonomisi ve politikaları” bölümüne doğru evrilebilir. Bugünkü haliyle Türkiye’deki maliye diploma programları, yukarıda sayılan biçimler arasında, iktisat-hukuk-işletme-maliye bileşimine sahip, fakat öğrenci için seçme özgürlüğü olmayan sınırlı bir “birleşik” diploma programına daha çok benzemektedir.

Programlarda uygulamalı iktisat, ülke ve dünya sorunlarına doğrudan yönelen dersler de hemen hiç yoktur. Politika analizi ülkeye göre özgüldür. Fakat bunu yapabilmek için ülke içinde araştırma altyapısının ve teorinin kurulması gerekir. Bilimsel gelişmeleri aktarmak ve uygulamak için de bunu

yapabilecek donanımda yetişmiş elemana gerek vardır.

Maliye ders programlarının geleneksel iktisat ve maliye alanlarını ve bakış açılarını aşan, iktisat metodolojisinde, içeriğinde ve pedagojisinde değişiklik yapmayı gerektirecek şekilde, gerçek dünyanın sorunlarına daha dengeli ve çok boyutlu bakabilmesi olanağını sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmamız daha önce incelenmemiş bir alan olan ders programlarının yapısını ele almıştır. Bu girişim öğretimin etkinliğinin sadece bir boyutu olan ders programlarını kapsamıştır. Ders programlarının yapısı dışında, öğretimin içeriği ve etkinliği bakımından çalışmalara da hızla gereksinim vardır. Bu araştırma konularını şöyle sıralayabiliriz: Derslerin içeriği, konulara farklı ve alternatif yaklaşımların kapsama derecesi, derslerin günümüzde toplumların karşılaştığı sorunlarla bağlantısı, derslerin birbiriyle bağlantısı ve derslerin yarıyıllara göre sıralanışı, sınıf büyüklükleri, öğretim yöntemlerinin etkinliği, öğrencilerin derslere adaptasyonu, öğrencilerin analitik, matematik, ampirik, uygulamalı, eleştirel donanım ve niteliklerinin düzeyi, bilgilerinin bu nitelikler çerçevesinde ve yaratıcılıkla yazılı ve sözlü olarak ifade edebilme yetenekleri, mezuniyet sonrasında çalışma yaşamındaki başarıları, akademik kadroların bilgi birikimi ve araştırma konularındaki niteliği, vs. vs. vs.

Öğretimin amacının öğrencilerin bilim alanının en gelişmiş ve yeni kapsamını öğrenmesi, mevcut bilgilere hakimiyetini göstermesi, mevcut bilgiden sonuçlar çıkarması, mevcut bilgiyi kullanarak sorunları inceleyebilmesi, yeni bilgi yaratması olduğunu, eğitim sistemlerinin bu kıstaslara göre değerlendirilmesi yönünde araştırmalar yapılmasının Türkiye’deki yükseköğretim sisteminin çok acil bir gereksinimi olduğunu hatırlatmayı bir zorunluluk olarak görmekteyiz.

KAYNAKÇA

Akdoğan, A., "Yorum: Maliye Eğitiminde Hukuki Yaklaşım", Türkiye I. Maliye Eğitimi Sempozyumu, 22-24 Nisan 1985, Anadolu Üniversitesi Yayınları No. : 157, Eskişehir, 1986, s.17-30.

Arın, T., "Dünyada ve Türkiye'de Yüksek Öğretim Sistemleri, Diploma Sistemleri", Araştırma Görevlileri Derneği, Bilim, Bilim Politikası ve Üniversiteler Kongresi'ne sunulan bildiri. 20-21 Nisan 1995, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul. 15 sayfa (yayınlanacak).

Bartlett, R. L. and Feiner, S. F., "Balancing the Economics Curriculum: Content, Method, and Pedagogy", American Economic Review, Vol. 82, No. 2, May 1992, s. 559-564.

Batırel, Ö. F., "Yorum: Türkiye'de Yükseköğretim Kurumlarında Bugüne Kadar İzlenen Maliye Eğitimi ve Politikası", Türkiye I. Maliye Eğitimi Sempozyumu, 22-24 Nisan 1985, Anadolu Üniversitesi Yayınları No. : 157, Eskişehir, 1986, s. 71-77.

Brown, C. V. & Jackson, P. M., Public Sector Economics, 4th ed., Blackwell, Oxford, 1990.

Cass J. & Birnbaum, M., Comparative Guide to American Colleges, 13. ed., Harper&Row Publishers, New York, 1987, s. xxii, 627 vd.

Centre d'Information et de Documentation Jeunes, Actuel cidj, 2, 52, Janvier 1994, s.6.

Centre d'Information et de Documentation Jeunes, Bulletin d'Information, Juin 1993, s.1.25-1.26.

Colander, D. C., "Economics", The Encyclopedia of Higher Education, B.R.Clark and G. Neave (eds.), First Edition, Vol.4, Pergamon Press, Oxford, 1992, s.2100-2111.

Colander, D. C., "Research on the Economic Profession", Journal of Economic Perspectives, Volume 3, No. 4, Fall 1989, s. 137-148.

Cole, K., "New Directions in Teaching Economics", Economics and Business

Education, Vol. 1, Part 1, No.2, Summer 1993, s.79-84.

Course Guide Yearbook 1992, "Economics", "Social Administration", s.152.

Duke University, Bulletin of Duke University 1992-1993, Undergraduate Instruction, s.304-311.

Frey, B. S., and Eichenberger, R., "American and European Economics and Economists", Journal of Economic Perspectives, Volume 7, Number 4, Fall 1993, s. 185-193.

Hansen, W. L., "The Education and Training of Economics Doctorates: Major Findings of the Executive Secretary of the American Economic Association's Commission on Graduate Education in Economics", Journal of Economic Literature, Vol. XXIX, September 1991, 1054-1087.

Horowitz, M. A., "Economics (Field of Study)", Asa S. Knowles (ed.), The International Encyclopedia of Higher Education, Volume 4, Jossey-bass Publisher, San Francisco, 1977, s.1338-40.

Kolm, S-C., "Economics in Europe and in the U.S.", European Economic Review, Vol.32, No.1, January 1988, s. 207-212.

Kolm, S-C., "Public economics", The New Palgrave Dictionary of Economics, J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman (eds.), Volume 3, The Macmillan Press, London, 1987, s.1047-1055.

Korkmaz, E., "Yorum: Maliye Eğitiminde Ekonomik Yaklaşım", Türkiye I. Maliye Eğitimi Sempozyumu, 22-24 Nisan 1985, Anadolu Üniversitesi Yayınları No. : 157, Eskişehir, 1986, s.45-48.

Krueger A., vd. "Report of the Commission on Graduate Education in Economics", Journal of Economic Literature, Vol. XXIX, No.3, September 1991, s.1035-1053.

Miliband, R., "State, the", , T. Bottomore (ed.), A Dictionary of Marxist Thought, First Edition, Basic Blackwell, Oxford, 1983, s. 464-468.

Musgrave, R. A., "Public Finance", The New Palgrave Dictionary of Economics, J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman (eds.), Volume 3, The Macmillan Press, London, 1987, s.1055-1061.

Nadaroğlu, H., "Türkiye'de Yükseköğretim Kurumlarında Bugüne Kadar İzlenen Maliye Eğitimi ve Politikası", **Türkiye I. Maliye Eğitimi Sempozyumu**, 22-24 Nisan 1985, Anadolu Üniversitesi Yayınları No.: 157, Eskişehir, 1986, s. 49-69.

Nemli, A., "Maliye Eğitiminde Ekonomik Yaklaşım", **Türkiye I. Maliye Eğitimi Sempozyumu**, 22-24 Nisan 1985, Anadolu Üniversitesi Yayınları No. : 157, Eskişehir, 1986, s.31-43.

Öncel M. ve Kumrulu A., "Maliye Eğitiminde Hukuki Yaklaşım", **Türkiye I. Maliye Eğitimi Sempozyumu**, 22-24 Nisan 1985, Anadolu Üniversitesi Yayınları No. : 157, Eskişehir, 1986, s.1-16.

Peterson's Guide-Four-Year Colleges 1995, "Majors", 25. ed., Peterson's Guides, Princeton, New Jersey, 1994, s.64 vd.

Portes, R., "Economics in Europe", **European Economic Review**, Vol. 31, No.1/2, February/March 1987, s.1329-1340.

Sen, A., "Social Choice", **The New Palgrave Dictionary of Economics**, J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman (eds.), Volume 4, The Macmillan Press, London, 1987, s.382-389.

The London School of Economics and Political Science, **Undergraduate Prospectus for Applicants for Admission 1993-94**, London, 1993.

Tullock, G., "Public Choice", **The New Palgrave Dictionary of Economics**, J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman (eds.), Volume 3, The Macmillan Press, London, 1987, s.1040-1044).

University Entrance, London, 1988, s.100-102, 310-323.

University of California Berkeley, **University of California Berkeley General Catalog 1995-1995**, s. 394-398.

Which Degree in Britain 1993, The New Point Publishing Co., Sussex, 1992.

Which Degree, Volume 4, **Business, Education and Social Sciences**, VNU Business Publications, London, 1993.

Wirtschafts Universität-Wien, **Vorlesungsverzeichnis Sommer Semester 1995**, s.193-197.

ULUSLARARASI PORTFÖY YATIRIMLARI AÇISINDAN GELİŞMEKTE OLAN SERMAYE PIYASALARI İLE TÜRK SERMAYE PIYASASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Doç.Dr.Nurdan ASLAN*

GİRİŞ

Uluslararası platformda, son dönemde getiri amaçlı sermaye hareketleri artmıştır. Özellikle sermaye piyasalarının serbestleşmesi ve globalleşmesi neticesinde yatırımcılar yurtdışı piyasalara giderek risk dağıtmak ve yeni fırsatlar peşinde koşmak isteğine girmişlerdir. Ülkeler ise bu sıcak parayı çekebilmek için yasal düzenlemelerle rekabetçi ortama ayak uydurmaya çalışmışlardır. Bu çabada başarılı olan ülkeler özel yabancı sermayenin kalkınmaya olan etkisinden faydalanabilmişlerdir.

Türkiye ise 1980'de başlayan liberizasyon programı neticesinde önemli adımlar atarak finansal piyasalarını kurmuş, bunlara işlerlik ve piyasa dinamik kazandırmıştır. Daha sonra yasal düzenlemelerle yurtdışına da açılarak Türk sermaye piyasası ilgi çekmeyi başarmıştır.

1- Gelişen Ülkeler ve Türkiye'deki Sermaye Piyasalarının Genel Durumu

1990'lı yıllarda, gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde yaşanan durgunluk sonucu bu ülkelerin sermaye piyasalarında yüksek karlılık olanağı ortadan kalkmış ve uluslararası yatırımcılar gözlerini karlılık olanağı sunan gelişmekte olan ülkelere çevirmişlerdir.

Türkiye de bu ülkeler arasına girmek için gerekli düzenlemeleri yapmış ve ilgi çekmeye başlamıştır. Kuşkusuz bu ilginin çekilmesinde Türk sermaye piyasasının genel dinamiği ve performansının etkisi de büyüktür.

Ancak gerek siyasi istikrarsızlık gerekse düzenlemelerde yabancı sermayeyi düşündüren bazı hükümlerin gerektirdiği ölçüde ilgi çekemediği iddia edilebilmektedir.

İMKB 1993 yılında, ABD Doları bazında % 213.7'lik bir artış göstererek dünya genelinde Türkiye'yi, gelişmekte olan piyasalar arasında ikinciliğe getirmiştir, 1994 yılının ilk 9 ayını kapsayan dönemde ise İMKB endeksinde yine ABD Doları bazında % 45.7'lik bir düşüş yaşanmıştır. Ancak bu dönem dünya genelinde borsa endekslerinin düşüş gösterdiği bir süreç olmuştur. Tablo 1'de görüleceği üzere 1993 yılında gelişen piyasaların en iyi performanslı 10 ülkesi içinden sadece Brezilya 1994'ün ilk 9 ayı içerisindeki bir önceki performansına yaklaşan bir gelişme göstermiş, altı ülke ise ABD Doları bazında düşüşler yaşamıştır. 1994 yılında dünya genelinde sermaye piyasaları için hüküm süren bu olumsuzlukların yanında 5 Nisan kararlarının aynı dönem içine denk geldiği ve dolarda meydana gelen büyük artışın ABD Doları bazındaki performansı çok düşürdüğü de göz önüne alınırsa bu dönemin aslında başarısızlıktan çok güven artırıcı unsur olması gerektiği düşünülebilmektedir.

TABLO 1: Gelişmekte Olan Piyasaların Performansları¹
(ABD Doları Bazında/Yüzde Olarak)

	1993	31.13.93- 01.10.94
1.Polonya	717.9	-35.4
2.Türkiye	213.7	-45.7
3.Filipinler	133.2	-2.3
4.Zimbabve	122.3	23.6
5.Endonezya	109.1	-16.7
6.Malezya	99.3	-5.2
7.Tayland	97.0	-8.8
8.Brezilya	91.3	86.1
9.Tayvan	86.9	16.5
10.Anjantin	67.3	3.7

İşlem hacmi olarak Türkiye 1993 yılını gelişen sermaye piyasaları arasında 8. sırada tamamlamıştır. (Bkz. Tablo 2). Toplam piyasa değeri olarak bakıldığında ise hızla artan piyasa değeriyle (Bkz. Tablo 3) 1993 sonunda toplam 37.5 milyar ABD Dolarına çıkmış ancak krizin etkisiyle 31.08.1994 tarihinde 20.7 milyar ABD Dolarına gerilemiştir. Diğer ülkelere bakıldığında 31.03.1994 tarihinde Portekiz 14.8 milyar, Yunanistan da 13.5 milyar ABD Doları düzeyinde görülmektedir.

¹The Economist, USA, October 1, 1994, s. 124. ve International Finance Corporation, "Emerging Stock Markets Factbook, 1994" Washington D.C., 1994.. s.12.

* M.Ü.İİBF, İktisat Bölümü, Öğretim Üyesi.

TABLE 2: Gelişmekte Olan Piyasalarda Yıllık İşlem Hacmi² (Milyon ABD \$)

	1993
1.Tayvan	346.487
2.Güney Kore	211.710
3.Malezya	153.661
4.Tayland	86.934
5.Meksika	62.454
6.Brezilya	57.409
7.Çin	43.395
8.Türkiye	23.242
9.Hindistan	21.879
10.Güney Kore	13.049

TABLE 3: Türk Sermaye Piyasasında İşlem Gören Menkul Kıymetlerin Toplam Piyasa Değeri³ (Milyon ABD \$)

	Toplam Piyasa Değeri
1986	39.041
1987	75.646
1988	1.132
1989	6.756
1990	18.737
1991	15.564
1992	9.922
1993	37.824
1994	22.473
1995 ⁴	38.966

Benzer şekilde fiyat/kazanç oranı bakımından da Türkiye gelişen sermaye piyasaları arasında 1993 sonunda 7. sıradadır. Ancak tablo 4'de de görüldüğü üzere 1994 yılında hemen hemen bütün bu ülkelerde bu oran düşmüştür. Türkiye ayrıca krizden etkilendiği için bu düşüş daha dramatik olmuştur.

TABLE 4: Gelişmekte Olan Sermaye Piyasalarının Genel Fiyat/Kazanç Oranları⁵

	31.12.1993	31.03.1994
1.Macaristan	52.4	18.7
2.Peru	44.0	22.3
3.Malezya	43.5	35.0
4.Arjantin	41.9	31.6
5.Hindistan	39.7	43.2
6.Filipinler	38.8	32.6
7.Türkiye	36.3	11.2
8.Tayvan	34.7	30.6
9.Polonya	31.5	20.5
10.Endonezya	28.9	23.7

²International Finance Corporation, "Emerging Stock Markets Factbook, 1994", s.

³İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Aylık Bülteni, Ağustos 1995.

⁴01.08.1995 Tarihi itibariyle.

⁵International Finance Corporation, "IFC Quarterly Review", Washington D.C., 1994; s. 4-6.

Bir diğer gösterge ise piyasa değerinin GSYİH'ye oranıdır. Bu oran Hong Kong, Singapur gibi gelişmiş ülkelerde % 100'ün üzerinde, diğer gelişmiş ülkelerde % 40-100 arasındadır. Diğer bir deyişle, bu ülkelerde sermaye piyasasının büyümek için fazla yeri kalmamıştır. Zira piyasa değerleri ülke ekonomisinin toplam değerinin dahi üstüne çıkmış veya çıkmak üzerindedir. Tablo 5'te görüleceği gibi Türkiye gelişmekte olan 25 piyasa arasında 19. sırada yer almaktadır. % 9.1'lik oranı ile Türkiye'nin gelişmek için önünde büyük bir potansiyel halen beklemektedir.

TABLE 5: Gelişmekte olan Piyasaların Piyasa Değeri/GSYİH Oranları⁶

	1992
1.Malezya	163.1
2.Şili	72.0
3.Ürdün	68.9
4.Tayland	56.4
5.Tayvan	48.4
6.Meksika	41.6
7.Güney Kore	36.2
8.Filipinler	25.3
9.Hindistan	21.0
10.Pakistan	16.7
11.Sri Lanka	14.9
12.Kolombiya	13.0
13.Venezuela	12.4
14.Yunanistan	12.2
15.Zimbabve	11.9
16.Brezilya	11.7
17.Portekiz	11.0
18.Endonezya	9.5
19.Türkiye	9.1
20.Arjantin	8.2
21.Perü	5.8
22.Nijerya	4.6
23.Çin	3.5
24.Macaristan	1.6
25.Polonya	0.3

Kuşkusuz bu göstergeler⁷ tek başlarına bir piyasanın çekici olmasını gerektirmezler. Ancak finans piyasasının özelinde bir yatırımcının bir hissede incelediği teknik göstergelerin tümünü değerlendirmesi ve ilgili şirketin özel durumlarına da dikkat etmesi örneğinde olduğu gibi uluslararası yatırımcılar da bir ülkeyi tüm bu göstergelerin ışığında ve özel durumları da dikkate alarak incelemektedirler. Türkiye 1993 itibariyle gelişmekte olan ülkeler arasında performans yüzdesinde 2., yıllık işlem hacminde 8., fiyat/kazanç oranında 7. olduğuna, İMKB'nin

⁶International Finance Corporation, "Emerging Stock Markets Factbook, 1994", a.g.k., s. 48.

⁷Türkiye'deki menkul kıymetler stoklarının yıllarına göre tam dökmü için bkz. Sermaye Piyasası Kurulu Aylık Bülteni, Kasım 1995, s.17.

kurulduğu 1986 yılından bu yana piyasa değeri sürekli yükseldiğine, buna rağmen piyasa değeri/GSYİH oranı halen en düşük ülkelerden birisi olduğuna göre uluslararası sermaye hareketlerinden hak ettiği ilgiyi görmemesinin nedeni özel durumlar, yani siyasi istikrarsızlık ve/veya yabancı portföy yatırımları hakkındaki düzenlemelerdeki kısıtlamalar olmalıdır.⁸

2- Gelişen Piyasalar ve Türkiye'de Yabancı Portföy Yatırımları

Rakamsal olarak baktığımızda 1993 yılında uluslararası yatırımcılar tarafından gelişmekte olan ülkelere yapılan toplam 159.2 milyar ABD Doları⁹ tutarındaki net yatırımın sadece 753 milyon dolarlık kısmının Türkiye'de gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, 1993 içerisinde Portekiz'de net portföy yatırımı 530 milyon ABD Doları olarak gerçekleşirken, yeni gelişmiş İspanya'da bu rakam 24,687 milyon ABD Doları olmuştur. Bizi en çok ilgilendirebilecek ülkelere Meksika'da ise özelleştirmenin de etkisiyle 1993 yılında 14,562 milyon ABD Doları yabancı net portföy yatırımı gerçekleşmiştir. Bu rakam gelişmekte olan ülkeler toplamının içinde % 9.2 gibi yüksek bir oranı içermesinin yanı sıra Meksika toplam net yatırımlarının % 40'ına yaklaşan bir bölümünün yabancılarca gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır.

TABLE 6: Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Uluslararası Net Portföy Yatırımları¹⁰ (Milyon ABD \$)

	1991	1992	1993
Türkiye	147	359	753
Portekiz	1895	-3064	-530
İspanya		-790	24687
Meksika	6876	9012	14562

Türkiye, 1989 yılında Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu'na İlişkin 32 Sayılı Karar ile yabancılar için start vermiş, uluslararası net portföy yatırımları da o tarihten bugüne sürekli pozitif değerde ve artarak gelmiştir (Bkz. Tablo 7). 1994 yılında Türkiye'de gerçekleşen Tofaş Türk Otomobil Fabrikaları A.Ş.'nin özelleşmesiyle ilk aylarda önemli bir hareketlenme yaşanmıştır. 3 Mart

⁸ALKİN, Kerem, "Merill Lynch, Türk Hisseleri İçin Al Diyor", *Finans Dünyası*, Nisan 1995, s.44. Bu çalışmada Merill Lynch'in Türkiye'yi favori ülke gösterdiği göze çarpmıyor.

⁹DUTT, Monish K., "Turkey and Other Emerging Capital Markets, Bubbles or Fundamentals" *Euroney Conference*, İstanbul, June 5-6, 1994.

¹⁰International Financial Statistics, USA, 1994 ve TCMB, 195 verilerinden derlenmiştir.

1995 tarihinde gerçekleşen bu özelleştirmenin etkisi Tablo 8'de rahatlıkla gözlenebilir. Bu tabloya baktığımızda aynı zamanda "5 Nisan Kararlarının" etkisi de ortaya çıkmaktadır. Çünkü yılın ikinci dönemi Türkiye'ye gelen yabancı fonların azaldığı bir dönem olmasına karşın böylesine dramatik düşüş daha önce gözlenmemiştir. "5 Nisan Kararlarının" yarattığı bu durum yılın geri kalan zamanlarında yavaşça düzelmiştir. 1994 yılı içerisinde Türkiye'de gerçekleşen 1158 milyon ABD Doları tutarındaki uluslararası net portföy 1994 sermaye hareketleri kıyaslamasında ortaya çıkan krizin etkisini net olarak göz önüne koymaktadır.

TABLE 7: Yabancıların Türkiye'de Net Portföy Yatırımları¹¹ (Milyon ABD \$)

	Net Portföy Yatırımları
1989	17
1990	89
1991	147
1992	359
1993	753
1994	1158

TABLE 8: 5 Nisan Kararları'nın Yabancıların Türkiye'de Net Portföy Yatırımları¹² (Milyon ABD \$)

1994	
Ocak	99
Şubat	259
Mart	352
Nisan	115
Mayıs-Aralık	333

TABLE 9: 5 Nisan Kararları'nın Türkiye'deki Sermaye Hareketlerine Etkisi¹³ (Milyon ABD \$)

	1993	1994
Sermaye Hareketleri	8.963	-4.194
Doğrudan Yatırımlar	622	559
Portföy Yatırımları	753	1.158
Diğer Uzun Vadeli S.H.	1.370	-784
Kısa Vadeli S.H.	3.054	-5.127

Ancak 1994 yılında yaşanan krize rağmen 1993 yılına oranla net portföy yatırımlarında meydana gelen artış, krizin yabancı yatırımcıyı etkilediği ancak bunun sadece hız kesme şeklinde olduğunu ortaya koymaktadır. Kriz sonrasında bile net portföy yatırımları pozitif olarak gözükmektedir.

¹¹TCMB, Haziran 1995.

¹²TCMB, Mart 1995.

¹³TCMB, Mart 1995.

1989'dan itibaren gerçekleşen portföy yatırımları incelendiğinde ise tablo 10'da görüleceği üzere 1993 yılında ülkeye giren portföy yatırımı miktarı patlama gösterirken ülkeden çıkan tutarın da bir miktar arttığı gözükmektedir. 1994 yılında ise krize rağmen ülkeden çıkan miktar % 1'in altında bir artışla sınırlı kalmıştır. Bu durum özellikle Türk sermaye piyasasına olan güvenin oluşmaya başladığının göstergesidir.

TABLO 10: Özel Yabancı Sermayenin Türkiye'ye Giriş ve Çıkışı¹⁴
(Milyon ABD \$)

	Giriş	Çıkış ¹⁵
1989	146	129
1990	282	193
1991	547	400
1992	648	289
1993	1.178	425
1994	1.586	428
1995 ¹⁶	2.411	

Bir başka önemli gerçek ise Türkiye'ye giren portföy yatırımlarının hep çıkanlardan fazla olduğudur. Oysa tablo 6'da görüldüğü üzere Portekiz ve İspanya gibi ülkeler sık sık dalgalanmalara maruz kalmaktadır. Bunun birincil sebebi bu ülkelerde yerleşik olan kişi ve kuruluşların aynı zamanda yurtdışı piyasalarda da yatırım yapma eğiliminde olmaları ve uygun fırsatları görünce fon ihracına yönelmeleridir. Oysa Türkiye fon ithal eden bir ülke konumundadır, fon ihracı sınırlıdır. Ancak ikincil sebep olarak Türkiye'nin yabancı yatırımcıya yüksek karlılık olanağı sağlaması dolayısıyla, Türkiye'ye giren yatırımcıların çıkmama eğilimine girdikleri gösterilebilir. Buradan da şu sonuca varmak mümkündür. Türkiye'nin dış dünyadaki imajı ve bir takım kısıtlamalar nedeniyle yabancı yatırımcı ülkeye gelmekte gönülsüz davranmakta, ancak bir kere geldikten sonra memnun kalarak faaliyetlerini sürdürme eğilimine girmektedir.

SONUÇ

Uluslararası sermaye yatırımları Türkiye için önemli bir kaynak niteliğine girebilecekken, gerek yasal düzenlemeler, gerekse siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle istenen ve hedeflenen sonuca varılamamaktadır. Oysa ki Türkiye'nin sermaye piyasasının geçmiş yıllardaki performansı ve geleceğinin parlak

olduğunun göstergeleri, çok daha fazla yabancı yatırımı hak ettiğini göstermektedir. Ancak bunun için hükümet veya ilgili kurumların konuyu ciddi bir şekilde yaklaşarak gerekli düzenlemelerle Türk sermaye piyasasına rekabet silahları sağlamaları gerekmektedir.

Türkiye gibi gelişen ülkelerin yabancı yatırımlar sayesinde buldukları ucuz finansman kaynağını kaldırma hızlarına ivme olarak kullanma şansı büyüktür. Bu nedenle Türk sermaye piyasasında yabancı yatırımcıyı çekecek ve işlerini kolaylaştıracak yeni tedbirler alınması ve bu konuda hızlı davranmanın gerekliliği açıktır. Türkiye dinamik bir sermaye piyasasına sahip olmanın avantajını bugüne kadar yeterince kullanmamıştır, ancak kullanmaya başlamak için henüz şansı bulunmaktadır.

¹⁴International Financial Statistics, USA, Ağustos 1995.

¹⁵Tablo 4.7'de yer alan değerlerin giriş değerlerinden çıkartılması ile elde edilmiştir. Tablo 4.7'de 1995 için bilgi olmaması nedeniyle bu değer hesaplanmıştır.

¹⁶01.07.1995 tarihi itibariyle.